

Nr 4 1969

Årgång 21

Pris 2:50

vi människor

God Jul
och
Gott Nytt
År 1970

Svenska Kvinnors Vänsterförbund

Svenska kvinnors vänsterförbund har i korthet följande historia. 1914 bildades föreningen Frisinnade kvinnor under parollen: Mot krigspsykos, för demokrati och för kvinnornas likställighet. År 1931 utvidgades förbundet så att ett samarbete blev möjligt mellan alla kvinnor som önskade en samhällsutveckling i vänsterriktning. Då fick förbundet sitt nuvarande namn.

Förbundet vill verka för fullständig likställdhet mellan kvinnor och män och för kvinnornas deltagande i full utsträckning på alla områden av det ekonomiska, sociala och politiska livet; för erkännande av och respekt för kvinnornas värdighet i familj och samhälle.

Förbundet vill verka för samarbete mellan kvinnor i alla länder och med all kraft delta i strävandena att uppnå och befästa en varaktig fred, allt framtidsarbets grundval.

År 1946 anslöts Svenska kvinnors vänsterförbund (Swedish women's left federation) till Kvinnornas demokratiska världsförbund (KDV).

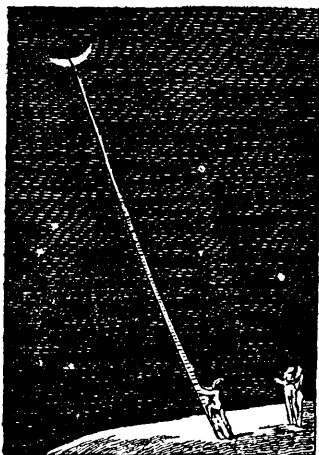
KDV har 1969 anslutna organisationer i 90 länder med omkring 200 miljoner medlemmar.

vi människor

Tidskriften "Vi människor", som förut under 20 år hetat "Vi kvinnor", avslutar med detta nummer sitt första år under det nya namnet. Redaktionskommittén hoppas att våra läsare har lust att prenumerera även för 1970. Priset blir oförändrat — 10 kr. Vi föreslår er att dessutom ge tidskriften åt en vän som julklapp.

Vad har vi på månen att göra?

Apropå årets månfärd erinrar tidningen Fogelstadförbundet i sitt nr 3 1969 under ovanstående rubrik om en etsning av William Blake (1757—1827). Etsningen återges här nedan. Den föreställer människor som söker fånga månen och finns reproducerad i Vilhelm Grönbechs stora verk om Blake (1933).

I want! I want!

Med detta nummer av Vi människor följer som bilaga ett tryckt inbetalningskort.

En visa av Gunhild Tegen

Som plantan gror ur mullen
och blomstrar under solen
och vissnar och blir hö —
Så meningsfullt så meningslöst
är livet för oss alla
ty allt som föds skall dö.

Men glädjens alla blomster
som gro i jordens mull
och alla mänskovarelser
för själva livets skull
Fast tanken ingen mening vet
för känslan är det evighet.

vi människor

Nummer 4 1969 — 21:a årg.

Ansvarig utgivare:
VALBORG SVENSSON

Redaktionskommitté:
HILLEVI SVEDBERG
KATJA WALDÉN
HJÖRDIS LEVIN
ELISABETH VON HELAND

Vi Människor utkommer med fyra
nummer om året

Prenumerationspris per år 10 kr

Postgiro 5 13 23

SVENSKA KVINNORS
VÄNSTERFÖRBUND
Box 3021, 161 03 Bromma
Tel. 08/87 79 14

Sjühäradshälsöbygden Tryckeri AB, Borås 1969

UR INNEHÄLLET	Sid.
Ho Chi Minh. Minnestal av Sara	1
Kampen mot ABC-vapen	4
Solenergin och havens frihet	5
Morgondagens socialvård. Anita Gradin	6
Social trygghet? Annika Baude	7
Kvinnofrågan — vad är det? Gunnel Granlid	8
Kvinnorna i manssamhället. Andrea Andreen	10
Läs den! Recension av Louise Rydén och Leif Nylén	11
Vi på jorden, Walter Edenrud	14
Resa till okänt land, Rita Vinde	16
Poesin måste göras av alla — förändra världen. Katja Waldén	20
Resa med Aron, Cecilia Lindqvist	22
Barn i Öst- och Västtyskland. Stina Sandels och Gunvor Paulsen	28
Höj driftbidraget till barnstugorna. Skrivelse från SKV	31
Det roliga hemmafrulivet, Anna Svensson	33
Svenska folkets undangömda öden. Recension av Eskil Almgren	34
Martin Andersen Nexö. Signild Hellhagen	35
Två grekiska berättelser. Recension av Hjärdís Levin	36
Tvättmedel igen, Inger Nørstedt	37

OMSLAGSBILDEN:

Slumpojkar i Caracas, Venezuela. Foto: Cecilia Lindqvist.

HO CHI MINH

Foto: Pressens Bild

Ur Sara Lidmans tal vid minneshögtidligheten den 11. 9. 1969

... Alla som besökt Vietnam har förvånats över de milda sederna, den atmosfär av lugn och finkänslighet som befolkningen utstrålar. Detsamma gällde Ho Chi Minh personligen. Ja, han hade verkligen ett älskvärt och höviskt skick. Men bara en helt omdömeslös eller brutaliserad person kan tro att denna mildhet skulle vara detsamma som obeslutsamhet eller brist på stolthet. Vietnameserna visar tillmötesgående — de försöker i det längsta tolka omvärldens hållning till det bästa. Men när förtryck

karna — som varken har respekt för sig själva eller för några människor — visar sitt rätta ansikte i Vietnam har de fått det mottagande de förtjänar.

Ett par exempel: I början på december 1946, efter att ha erkänt Vietnams oberoende, anföll den franska kolonialmakten Haiphong och dödade på en dag sextusen civilpersoner. Några dagar senare skrev Ho Chi Minh ett upprop till sina landsmän. Han säger däri: "Eftersom vi älskade fred gjorde vi eftergifter. Men ju mer vi gav efter desto längre gick

de franska kolonialisterna, ty de har bestämt att åter invadera vårt land. Vi är fast beslutna att inte låta oss förslavas." Och vidare: "De som har gevär skall använda sina gevär, de som har svärd skall använda sina svärd, de som inte har något svärd skall använda spadar och hackor eller påkar."

Ett av kampfmedlen i detta krig blev förstörandet av kolonialmaktens vägar så att de inte kunde komma fram med sina stridsvagnar. Vietnameserna sparade bara en smal sicksackremsa av vägen som de kunde cykla på.

År 1950 var fransmännen egentligen besegrade. Då inträdde USA med en massiv hjälp till den franska kolonialmakten och dess totala nederlag uppskötts till 1954.

Genèveavtalet visar åter Ho Chi Minhs goda vilja, hans frihet från hämndbegär, hans storsinhet. Trots den totala segern gick vietnameserna med på ett avtal ägnat att rädda Frankrikes ansikte. Fienten skulle inte fördrivas så att deras nesa blev uppenbar — de skulle få tid på sig att lämna landet i etapper som om det vore frivilligt. Har en segrare någonsin slutit ett mera ridderligt fördrag med en besegrad angripare? Och Frankrike utnyttjade fristen till att låta USA installera sig i dess ställe.

Men när USA:s ledning brutit Genèveavtalet som var internationellt bindande, brutit det och tio andra avtal inklusive den nordamerikanska författningen för att ta ifrån vietnameserna deras land — då har Ho Chi Minh inspirerat sina landsmän till ett motstånd utan like i världshistorien. Och för varje år får detta enkla uttalande allt större lyskraft: VI ÄR FAST BESLUTNA ATT ICKE LÅTA OSS FÖRSLAVAS!

Ho Chi Minhs författarskap, hans pamfletter i landsflykten, hans dikter från fängelsetiden är gåvor till den privilegierade del av mänskligheten som kan och får läsa. Under en stor del av sitt liv levde han bland de nedersta, slummens folk i världsstäderna, de utplundrade på Asiens landsbygd, de som fråntagits allt hopp. I en vers eller en kort situationsbild kan han ställa oss inför ett arbetaröde eller en utpinad bybefolkning så att vi aldrig glömmer det.

Den så kallade västerländska kulturkretsen har en högt utvecklad känsla för det tragiska. Om Ho Chi Minh valt att förse detta västerland med den ena bilden efter den andra av lidande människor och försäkrat att detta var deras öde — så kunde han ha blivit en ryktbar författare. Kritiker skulle ha talat om revolutionerande och radikal diktning, de

skulle ha jublat över hans mod att inte ge "människan" något hopp. Och medan akademikerna härstädes skulle ha tävlat i att ge honom sina högsta utmärkelser skulle USA ostört ha kunnat installera sig själv och Cao Ky i Hanoi.

Men Ho Chi Minh visste att de mäktiga utsvältarna finner ett utsökt nöje i att läsa om medmänniskors nöd. Helst vill de att denna nöd ska framställas på ett så sinnrikt sätt att utsvältaren kan känna sig som den hungriges jämlike. De ber att dikterna ska prestera en tröst som gäller lika för rik och fattig. De vill att man ska tala om konsten att knyta sina skosnören som den mänskligaste handling en person kan utföra — utan att nämna att de flesta som stiger på marken i vår tid är barfota.

Ho Chi Minh visste att de mäktiga utsvältarna som ofta och uppriktigt kan älska poesi aldrig någonsin godvilligt lämnar tillbaka jord eller födoämnen. Ho Chi Minh visste att tröstande ord icke mättar, icke hejdar en stridsvagn. Ho Chi Minhs medlidande och hans respekt för sina medmänniskor krävde att världen förändras. Hans insikt om fiendens vägar sade honom att denna förändring icke kan ske utan folkets gevär, hackor och spadar.

Detta betyder inte att Ho Chi Minh föraktade ordet, att han gjorde sig stum. Han skrev hela tiden och ibland också efter fängelsetiden poesi. Han försökte i det sista tala med västerlandets mäktige. Så sent som 1967 skrev han till dåvarande presidenten Mr Johnson och avslutar sitt brev med dessa kärnfriska rader: "Vår sak är absolut rättvis. Man kan bara hoppas att USA-regeringen kommer att handla förnuftigt."

Men sitt livs hopp och sin absoluta tillit ställde Ho Chi Minh till sina koloniserade landsmän. Han skrev inte för att de skulle finna skönhetsvärden i lidandet eller en mening i förnedring. Han övertygade dem om att det största lidandet skulle kunna avskaffas. Han bevisade att en stor och underbar mening finns i slavens befrielse av sig själv och sina kamrater.

Ho Chi Minhs gåva till sin samtid kan inte läsas in i ett bibliotek. Ho Chi Minhs budskap och liv kan nå även dem som inte fått lära sig läsa och som ännu inte har skor på fötterna. Med Ho Chi Minh och hans land för ögonen vet vi nu att världen tillhör folken, att utsvältarnas dagar är räknade. Att jorden kan göras helt och hållet människovänlig.

Och vem kan bli kränkt av detta rop till en samtida mänsklighet: VI ÄR FAST BESLUTNA ATT INTE LÅTA OSS FÖRSLAVAS!

På väg

Fastän man bundit mig hårt
både till armar och ben
kan jag höra fågelsången på berget
och skogen är full av vår —
Vem kan hindra mig från denna lycka
som lättar något av ensamheten på den långa resan

Råd till mig själv

Utan vinterns kyla och mörker
skulle ingen värme och glans finnas.
Olyckan har lugnat och härdat mig
och gjort mig hård som stål.

Ur "Prison Diary", Hanoi 1967.
Övers. av G. T.

Intagen i Tsing Si-fängelset

De gamla fångarna välkomnar den nye
Efter ovädret ljusnar skyn
På himlen strövar molnen i frihet
Människan hålls orörlig i ett hål

Nocturne

Rosen öppnar sig och rosen
vissnar utan att veta vad ros
förmår. Den svagaste doft av ros
kan förirra sig in i fängelset
och all världens orättvisor
tjuter i fångens hjärta.

Vattenransonen

Du får en halv kanna om dagen
att fritt förfoga över
Vill du tvätta dig — så får du inget te!
Vill du ha te — så får du vara smutsig!

Månen

Vad kan man göra utan vin, utan blommor
för att fira en så vacker natt
Mannen betraktar månen i dess härlighet
Månen ser en poet genom gallret

(Övers. Sara Lidman.
Ingår i "Samtal i Hanoi", Bonniers 1968.

Ur Ho Chi Minhs testamente

I den fosterländska kampen mot USA:s angrepp
kommer vi helt visst att få utstå ytterligare prövningar och offer. Men vi är säkra på att vinna en fullständig seger. Detta är vår absoluta förvisning...

Enighet är en ytterligt värdefull tradition hos vårt parti och vårt folk. Alla kamrater, från centralkommittén ner till cellen, måste bevara partiets enhet och enighet som sin ögonsten...

USA-imperialisterna blir tvungna att dra sig tillbaka, vårt fosterland kommer att förenas. Våra landsmän i norr och söder kommer att återförenas under samma tak. Vårt land kommer att bära hederstecknet att vara en liten nation som genom hjältemodig kamp har besegrat två stora imperialismer

— den franska och den amerikanska — och att ha gett ett värdigt bidrag till den nationella befrielse-rörelsen...

Efter att ha ägnat hela mitt liv åt revolutionens sak och ju stoltare jag är att se den internationella kommunist- och arbetarrörelsens utveckling desto djupare är min sorg över den oenighet som splittrar broderpartierna.

Jag önskar att vårt parti skall göra sitt bästa för att effektivt bidra till återställandet av enighet mellan broderpartierna på basis av marxismen-leninismen och den proletära internationalismen och på ett sätt som följer hjärtats och förnuftets krav.

Jag är säker på att broderpartierna och broderländerna åter kommer att uppnå enighet.

Kampen mot ABC-vapen

C-vapnen, de kemiska (ofta gasformiga) är de äldsta. Gamla medlemmar av SKV minns kanske att vi — som då hette "Frisinnade kvinnors riksförbund" — med tanke på att dessa vapen använts under första världskriget, redan 1924 hävdade att krig var en fara för mänskligheten. Det kemiska kriget den gången hade ganska stor omfattning. Enligt en nyutkommen bok uppgick förlustsiffrorna till närmare 100.000 döda och drygt en halv miljon skadade. Man använde klorgas och senapsgas på båda frontsidorna. Det var således klara skäl bakom Genèveprotokollet av 1925 som förbjuder bruket av kemiska och biologiska stridsmedel. Det har undertecknats av 60 stater, även av Förenta Staterna som dock aldrig ratificerat protokollet. Att Japan använde bakteriologisk krigsföring mot Kina 1940—44 är erkänt i vetenskaplig litteratur efter processen i Khabarovsk 1949, då 12 japaner vittnade om detta krig (pest, omkring 700 döda). Men USA har aldrig erkänt att deras väpnade styrkor tilläts pröva olika metoder för bakteriekrig i Korea och Kina under första halvåret 1952. Allmänt känt är däremot att USA för kemiskt krig i Vietnam sedan 1965. Det har lett till omfattande skador på människor, djur och vegetation särskilt under juni—augusti 1969.

Nedrustningskommittén i Genève har framför allt genom Alva Myrdal energiskt behandlat frågan om förbud mot BC-vapen under sammanträden 1969. Kommittén har nu inlämnat till FN:s generalförsamling texten till ett förslag om en deklaration i frågan. Där påminner man om Genèveprotokollet av 1925 och föreslår att det nu skall undertecknas av alla stater och få formen av en konvention, alltså högtidligt bindande. Det sägs också att ytterligare åtgärder sedan behövs för att förebygga produktion, lagring och spridning av BC-vapen i avsikt att helt eliminera dessa vapen.

I sitt anförande 5.8.69 i nedrustningskommittén sade Alva Myrdal även att hon stöder ett förslag framställt av representanten för den Mongoliska folkrepubliken, nämligen att det vore lämpligt att uppmana olika länder att underteckna och ratificera Genèveprotokollet före 45-årsdagen av dess tillkomst, vilket skulle innebära att den 17 juni 1970 vore det datum före vilket man önskade en kraftig ökning av antalet anslutna stater.

Äterstår A-vapnen. Här har stormakterna varit mycket obenägna för handling. Sannolikt har man velat fördröja förbudet mot underjordiska prov som är värdefulla för dessa makter. Möjligen finns det nu utsikter till ett fullständigt provstopp. Man har

läst att Västtyskland är villigt att ratificera ickespridningsavtalet. Det har också sagts att USA och Sovjet nått enighet på denna punkt.

Såsom ett bidrag till lösning av problemet hur man skall kunna skilja mellan underjordiska prov och jordbävningar föreslog Sverige vid ett sammanträde i nedrustningskommittén 14.8.69 att alla stater skall komma överens om ett internationellt utbyte av seismiska (jordbävnings-) data. Sverige för sin del vill bidra med en ny seismologisk station i Hagfors.

MIRV

Detta är vapnet framför alla andra i arbetet på mänsklighetens undergång. En interkontinental raket med ett flertal väteladdningar inställda på olika mål. MIRV betyder "Multiple independently targeted re-entry vehicle". Både USA och Sovjetunionen arbetar på detta orimligt dyra förintelsevapen. När det är färdigt finns inte längre ens terrorbalansen. Nu skall de båda stormakterna mötas i Helsingfors och överlägga om bland annat möjligheten att upphöra med denna superdårskap.

Om kärnkraftverk

Det sägs att kärnkraften är den miljövänligaste energikällan. Det sägs också att kärnkraften går obönhörligt framåt. Vattenkraftens tid är snart förbi här i landet — varför har vi då förstört våra älvar? Oljeresurserna är snart slut. Så vi måste ha kärnkraft. Tillslvidare planeras sex kärnkraftverk.

Kärnkraftens olägenheter är inte små. Radioaktivt utfall kan inte helt undvikas och genom en olyckshändelse kan det bli så stort att det innebär verklig fara. Så är det överskottsvärmen som kräver fulla kyltorn och dessutom viss mängd kylvatten. Det blir en uppvärmning av Östersjön och även partier av haven med ovisst följd för alger och fisk. En bra artikel finns i tidskriften Sveriges Natur, september 1969.

Det nästa alternativet, vätekraften, är ännu blott en framtidsdröm — säkert blir även den behäftad med olägenheter.

Varför inte satsa redan nu på bättre metoder för att utnyttja solenergin direkt? Se sid. 5.

A. A.

Solenergin och havens frihet

Gertrud Woker dog på hösten 1968 strax före sin 90-årsdag. Hon var en framstående kemist, verksam vid universitetet i Bern som innehavare av en professur i fysikalisk-kemisk biologi. Hennes största insats för världen var dock hennes fredsarbete.

I samband med sin kamp mot krig hade professor Woker två stora intressen som just i år är högaktuella. Hon önskade att man skulle utarbeta metoder för direkt användning av solenergin och hon ivrade för havens frihet, även frihet från krigsmaterial.

Gertrud Woker

Om solenergi

"Solljuset är källan till allt liv på jorden. När det finns tillgång på vatten använder gröna blad solenergin för att framställa födoämnen och bränsle. Varje år producerar solen många hundra miljoner ton stärkelse, socker och indirekt fett och äggviteämnen till föda. Solen ger oss varje år tio miljoner ton trä... Tillgången på solenergi är enorm — många gånger större än vad som någonsin kan behövas. Det solljus som faller under en dag över en horisontell yta på hundra kvadratmeter motsvarar 558 kilowattimmar elektrisk kraft eller 70 kg kol eller ungefär 60 liter bensin. Om 5 procent av denna energi kunde användas skulle solskenet över en så liten yta ge 28 kilowattimmar per dag" (Gerald Wendt i "UNESCO Courier" nr 8—9, 1955).

1955 trodde man ännu att det kunde ta 50 år innan det skulle bli lönande att använda kärnkraft. Då fanns det ett stort intresse för andra energikällor — ofarligare och billigare som solen, vindarna eller värmen från jorden och havsvattnet, de varma källorna.

Som det nu är har kärnkraften nästan trängt ut intresset för solenergin. Det finns i en del solrika länder anordningar för uppvärmning med solens hjälp — varmvattenberedare. Det finns en svensk metod (färdig att tas i bruk snart nog sägs det) för att avsalta havsvatten med hjälp av solenergi. Enligt tidskriften "Forskning och framtid", nr 5, 1969, skulle Sveriges energibehov idag kunna tillgodoses av solceller med 8 procents verkningsgrad täckande en yta på 100 km². Ett sådant projekt skulle för närvarande bli orimligt dyrt — några hundra miljarder i investeringskostnad. Men kanske upptäcks med tiden billigare metoder. Och i varje fall är solenergin ej behäftad med nackdelar och faror som kärnkraften. Vi återkommer till det i annat sammanhang.

Kampen om havsbotten

Haven täcker nära tre fjärdedelar av jordens yta. Tills helt nyss har frågan om havens frihet gällt rätten för alla att segla och fiska. Denna frihet har upprätthållits under krig och fred sedan 1600-talet. Den bekräftades genom en Genèvekonvention 1958.

Under de senaste tio åren har havens frihet hotats genom att människorna börjat lära sig att leva på havsbotten. Experter förutser att vi före 1975 kommer att ha kolonier av "aqvanauter" som lever och arbetar på ungefär 500 meters djup. Man uppskattar mineralresurserna i havet som hundratal gånger större än de som finns på land (olja, mangan, aluminium, koppar, nickel och molybden). Nordsjöns reserver av naturgas har beräknats till en tredjedel av Förenta Staternas.

Med den så kallade Trumanproklamationen 1945 började man utsträcka nationernas gränser att omfatta även "kontinentalsockeln". Sedan 1964 är denna princip internationell lag. De problem som nu måste lösas behandlas utförligt i en uppsats av W. Friedmann, professor i internationell lag vid Columbiauniversitetet (Columbia Forum, våren 1969).

Det allvarligaste problemet är naturligtvis att förbygga en kapprustning på havsbotten. Denna fråga har sysselsatt nedrustningskommittén i Genève i år. USA och Sovjetunionen har lagt fram två ganska avvikande förslag. I ett stort anförande den 26.8 framlade Alva Myrdal å Sveriges vägnar ett kompromissförslag. Just idag (8.10) meddelar pressen att USA—Sovjet enats om ett havsbottenavtal. Denna kompromiss följer väsentligen det svenska förslaget. Det blir alltså ett totalförbud mot placering av kärnvapen och andra massförstörelsevapen på havsbotten med undantag för en remsa på 20 km närmast kusterna.

A. A.

En intensiv debatt har under senare år förts om socialvården. Den rörde sig länge ganska diffust kring organisations- och metodfrågor. Men nu har vi äntligen kommit till problemets kärnpunkt i och med att vi börjat försöka klargöra vilka mål vi skall ha för socialvården. Vad kan socialvården betyda i vårt arbete för att öka jämlikheten i samhället?

Att försöka klargöra socialvårdens målsättning är en av de viktigare politiska frågorna just nu. Det är viktigt att man har ett politiskt handlingsprogram på detta område. Tyvärr håller vi på att få tillbaka den debatt som fördes i början av 1950-talet om understödstagaranda och socialvårdens höga kostnader. Inflyttningen till våra storstäder, kostnadsutvecklingen på bostadsmarknaden, inflyttning och utländsk arbetskraft och liknande har fört med sig ökad belastning på socialhjälp, särskilt i de expanderande befolkningsregionerna. Men dessa problem, som självfallet måste lösas, får inte överskugga de grundläggande frågeställningar som vi måste ställa på dagens socialvård.

De sociala vårdlagarna är uppbyggda efter idéer och grundvärderingar som gällde i det gamla patriarkaliska, odemokratiska samhället. Tyvärr tog inte de utredningar som arbetade efter andra världskriget några djupa grepp på barnavårdslagen, nykterhetsvårdslagen och socialhjälpslagen som samtliga beslutats rätt nyligen. Man kan göra en grov schematisering av dessa lagar och jämföra arbetet inom socialvården med arbetet i den nya skolan. Tills helt nyligen ansåg vi det vara riktigt att aga våra barn och lärarna hade rätt att göra så. Vi ansåg det vara ett betydelsefullt inslag i vårt uppfostringsarbete.

Nu har vi slutat att slå våra barn i syfte att uppfostra dem och vi har förbjudit lärarna att använda aga. Men inom socialvården använder vi fortfarande samma gamla metoder som på tiden med agan i skolan. Vi varnar, vi förmanar och vi slår hårdare och med flera rapp för varje gång människor inte uppträder som vi anser att de skall göra.

Med fog kan också hävdas att våra sociala vårdlagar har udden riktad mot de socialt och ekonomiskt svaga grupperna i samhället. 1964 års nykterhetsvårdsundersökning visade exempelvis att nykterhetsvårdslagen verkar selektivt — den missgynnar grupper av personer med låg inkomst och dålig utbildning. Det är främst medelålders män från de lägsta sociekonomiska grupperna som är föremål för vård enligt denna lag. Med sin nuvarande inriktning framstår alltså nykterhetsvårdslagen som en form av trakasserier från samhällets sida mot socialt havererade människor.

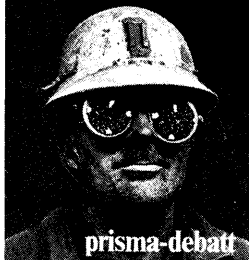
Morgondagens socialvård måste alltså frigöras från det tvång, förmyndarskap och klasstänkande som karaktäriserar dagens sociala vårdlagar. Lagarna måste demokratiseras så att vi kommer bort från dagens situation socialarbetare—klient. De bör ersättas med ett gemensamt lagarbete, där alla har inflytande. Och parallellt med arbetet att göra en ny socialvård måste vi gripa in i den ekonomiska strukturen och förändra inkomst- och förmögenhetsfördelningen för att öka jämlikheten och därmed förbättra situationen generellt för de människor som står utanför välfärden. Alla skall garanteras en generell minimistandard.

Anita Gradin

"Konsten att dressera människor" är en utmärkt debattbok. Det är verkligen skada att den inte skall komma med som material för brevkursen men huvudsaken är att deltagarna i kampanjen läser boken för att få en allsidig belysning av frågorna. Vi vet alla att mycket borde ändras på våra arbetsplatser för att de skall bli människovärdiga. Det räcker sannoligen inte med anpassning av de arbetande.

Det är inte förvånansvärt att

Konsten att dressera människor.

På-rådet (personaladministrativa rådet) har slagsida åt arbetsgivarhåll. Pengarna kommer ju därifrån.

Möjligen kan man hoppas att utvecklingsrådet med representanter från SAF, LO och TCO — alltså till två tredjedelar representerande löntagarparten — skall vara mera objektivt.

Konsten att dressera människor. Mentalhälsa — arbete — ideologi. Prisma, Stockholm 1969. 150 sid. Pris kr 12:50.

Social trygghet?

Konsekvenserna av bristerna i den sociala tryggheten blir särdeles uppenbara vid äktenskapets upplösning eller när manlig försörjare saknas av annat skäl. Ett studium av de ensamstående kvinnornas situation visar tydligt manssamhällets baksida. De ogifta mödrarna liksom de fränskilda kvinnorna får kämpa med stora fördomar och handikapp om de vill fungera som försörjare. Ensamstående äldre kvinnor har svårt att klara sina ekonomiska problem. Ett studium av socialhjälpstatistiken visar att dessa grupper mycket oftare än andra måste vända sig till socialvården för att klara sin försörjning. Låg utbildning, ringa yrkeserfarenhet samt svårigheter att ordna barntillsyn är huvudorsakerna till de ensamstående kvinnornas dåliga ekonomiska situation.

Hjälp från socialvården kan dock inte bryta den onda cirkel i vilken de ensamstående kvinnliga barnförsörjarna befinner sig. På längre sikt kan hjälpen till och med i vissa fall få en motsatt effekt, nämligen då de ensamstående kvinnorna får hela sin försörjning från socialvården för att själva kunna ta hand om barnen. I vissa fall kan detta vara den enda lösningen av barntillsynen men bör endast ses som en tillfällig åtgärd. I vissa kommuner anser man dock att det är önskvärt att kvinnorna ges möjligheter att stanna hemma under barnens förskoletid. Att detta inte är en ur kvinnans eller barnens synpunkt lycklig lösning ger bland annat undersökningen från Stockholm belägg för. Erfarenheten visar nämligen att den isolering och låga standard i vilken dessa kvinnor i allmänhet tvingas leva genom exempelvis sina små och ofta dåliga bostäder, avsaknad av ekonomiska resurser för barnvakt, fritidssysselsättningar osv. kan leda till att kvinnorna blir missmodiga och passiva, i vissa fall till och med sjuka.

Att bli ensamställd genom en skilsmässa i medelåldern kan innebära en katastrof för en kvinna. Hon har kanske under hela äktenskapet varit hemmafru, det vill säga försörd av sin man. Själv saknar hon förmodligen utbildning — nyckeln till en möjlighet att försörja sig själv och i normalfallet blir det underhåll hon får av maken inte stort. På sin ålderdom får hon också leva på en betydligt lägre standard än sin fränskilda make, som ensam erhåller ATP-pensionen. Ändå är det inte ovanligt att hustrun avstått från förvärvsarbete just för att göra det möjligt för mannen att satsa helt på sitt arbete. Detta gäller inte minst under de barnavårdande åren.

I båda dessa fall, den unga ensamstående modern och den fränskilda kvinnan, som varit varaktigt för-

sörd av mannen, är det angeläget att samhället under en viss övergångstid tar på sig deras försörjning. De är båda produkter av ett samhällsmönster där mannen förutsätts vara försörjare och de har således inte själva blivit rustade för denna uppgift.

Samhällets stöd skulle dock inte utgå i första hand i form av socialhjälp utan i form av arbetsmarknadspolitiska bidrag. Det är viktigt att de så snabbt som möjligt får anknytning till arbetsmarknadens organ för att få hjälp att planera för sin försörjning. För att kvinnorna skall få chanser till en rimlig ekonomisk försörjning fordras först och främst att de erhåller en utbildning till ett yrke som kan ge sådana villkor. Kort utbildning till lågavlönade yrken, som för närvarande är vanliga bland kvinnor i omskolning, är således klart olämpliga. Under den väntetid som kan fordras för erforderliga undersökningar och vägledning borde kontantbidrag exempelvis i form av grundstöd utgå. Samverkan mellan arbetsförmedling och barnavårdsnämnd för ordnandet av barntillsynen borde vidare ingå som ett led i utbildnings- och arbetsplaceringen av de ensamstående kvinnorna.

Annika Baude

Ur "Ny läroplan för grundskolan" 25. 9. 1969

Elevernas sociala utveckling

... "Skolan bör verka för jämställdhet mellan män och kvinnor — i familjen, på arbetsmarknaden och inom samhällslivet i övrigt. Den bör orientera om könsrollsfrågan och stimulera att debattera och ifrågasätta rådande förhållanden..."

— — —

"De ungas känsla av samhörighet, solidaritet och medansvar måste vidgas utöver gränserna för familj och släkt, kamratkrets och skola till att omfatta allt större samhällsbildningar. Skall utvecklingen kunna främja och befästa fred och frihet bland folken och skänka allt bättre livsbetingelser åt människorna, måste skolan bland de unga skapa ökad förståelse för människors liv och villkor inom andra, längre bort liggande samhällsbildningar och lära dem inse betydelsen av goda mellanfolkliga relationer och internationell samverkan..."

Kvinnofrågan - vad är det?

Det har länge saknats en klar definition av vad som kan anses vara kvinnofrågor eller vad som allmänt brukar kallas *kvinnofrågan*. Letar man i de traditionella kvinnoförbundens stadgar och program får man knappast någon hjälp. Kvinnoförbunden, såväl de partipolitiska som de partipolitiskt fristående, sysslar med en mängd frågor som av tradition ansetts som kvinnofrågor. Någon klar analys av kvinnofrågan som den står i dagens samhälle och redogörelse för en speciell strategi för dess slutliga lösning är svår att upptäcka.

Det är intressant att studera de senaste årens svängningar i debatten kring kvinnofrågan. Vid en grovsortering kan man få fram några positioner:

1. Det finns ingen speciell kvinnofråga. Det som har kallats kvinnofråga är egentligen en *samhällsfråga*, sålunda en fråga som i lika hög grad berör kvinnor som män.

Enligt denna argumentering skulle männen och kvinnorna i gemensam kamp försöka komma tillrätta med de brister i samhället (som brist på barndaghem, brist på kollektiv service, brist på arbete för kvinnorna, kvinnornas låga löner) som lett till att kvinnorna diskrimineras på olika områden.

2. Det som kallats kvinnofrågan är egentligen en könsrollsfråga. Genom en konservativ uppdelning av arbetsuppgifter mellan könen och ett konventionellt tänkande diskrimineras såväl män som kvinnor. Kvinnorna tilldelas en passiv roll som vårdare, uppfostrare, hemarbetare medan männen tilldelas en aktiv roll som försörjare, karriärst, ansvarstagare och beslutsfattare. Denna traditionella fördelning av uppgifterna på de båda könen är till nackdel för såväl männen som kvinnorna. Männen berövas möjligheter till ett känslomässigt rikt liv. De skall vara de starka, hårda och framåtsträvande. Kvinnorna berövas möjligheter till ett aktivt liv utanför hemmet. De skall vara de ömsinta, mjuka och osjälviska och vårdande.

Enligt denna argumentering skulle männen nästan i samma utsträckning som kvinnorna vara diskriminerade. Männen utesluts från områden som kvinnorna helt behärskar: de vårdande yrkena, barnens värld, hemmets "lugna vrå", medan kvinnorna å sin sida aldrig kommer in i männens värld: de beslutsfattande organen, alla de så kallade manliga yrkesområdena, politiken.

3. Kvinnofrågan är en klasskampsfråga. Genom att gemensamt kämpa med männen mot exploatering och förtryck och skapa ett samhälle i vilket den privata äganderätten till produktionsmedlen förbjudits kan kvinnorna bli fria och jämställda med männen.

Enligt denna argumentering skulle det sålunda visserligen finnas en kvinnofråga men någon separat kvinnokamp skulle inte vara nödvändig. Den skulle uppgå i klasskampen och integreras i den.

Ingen av dessa positioner är hållbar även om de alla innehåller vissa riktiga konstateranden.

Om man påstår att kvinnofrågan är en samhällsfråga av mer allmän karaktär blundar man för att samhället som det är uppbyggt är ett typiskt "manssamhälle" där männen har de dominerande och maktgivande positionerna. Är det inte en illusion att tro att männen frivilligt skulle avstå från denna dominerande roll som på avgörande punkter också är den mest bekväma? Det är dock ett faktum att det inte är männen utan kvinnorna som drabbas av barndaghemsbristen, den diskriminerande lönesättningen, bostadsområdenas uppbyggnad som anpassas till det traditionella familjemönstret, butiksrationaliseringen. Rent absurt blir det om man också vill mena att frågan om fri abort och kostnadsfri tillgång till preventivmedel skulle vara en allmän samhällsfråga. Denna inställning har bl. a. resulterat i att allehanda mörkmän (i både vitt och svart) hittills har berövat kvinnan den självklara rätten att själv få bestämma över hur många barn hon vill ha, när hon vill ha barn och med vem.

Könsrollsdebatten är delvis av samma karaktär men har också otvivelaktigt haft sina förtjänster. Självklart är den traditionella uppfattningen om vad som passar det ena eller det andra könet, deras förutbestämda roll osv. värd att bekämpa. Men det finns redan tecken på att det är männen — inte kvinnorna — som genom ett nedbrytande av vissa traditionella former får större rörelsefrihet eftersom det är lättare att förändra männens roll då den inte på samma sätt som kvinnornas är bestämd av klasssamhällets struktur. Att några män väljer att bli barnskötare i stället för metallarbetare innebär ju inget hot mot de ekonomiskt makthavande. Däremot skulle det vara en katastrof om 700.000 hemmfruar skulle ha kraft att kräva arbete och försörjningsmöjligheter. Männens ökade deltagande i hem-

arbete och barnens skötsel kan lugnt äga rum. Men vad skulle hända om en halv miljon dubbelarbetande kvinnor vägrade att ställa sig gratis till samhällets förfogande i köken, i tvättstugorna, i barnkamrarna?

Som nämnts menar en del radikaler att något speciellt kvinnoproblem inte existerar utanför klasskampen. Klassamhällets avskaffande skall avskaffa också kvinnornas diskriminering. Det är en orealistisk uppfattning. Man upphäver inte kvinnornas dubbla förtryck enbart genom att avskaffa förtrycket ur enkel klassynpunkt och genom att förneka den speciella karaktären av förtrycket mot kvinnorna. Det är givetvis viktigt att påpeka att kvinnornas frigörelse är en del av klasskampen, men att den samtidigt är en särpräglad kamp. Också i ett samhälle, där arbetarklassen är den ledande, diskrimineras kvinnorna, om frigörelsen överlåtes till de manliga arbetarledarna. Ett dystert bevis på detta är det faktum att några socialistiska staten har eller har haft en lagstiftning som förbjuder alla aborter utom dem som betingas av rent medicinska skäl samtidigt som tillgången till preventivmedel är ytterst begränsad. Denna lag kan inte betraktas annat än som en reaktionär lag riktad mot kvinnorna, av vilka de sämst ställda drabbas hårdast. Ett annat exempel är obekängheten bland socialister att se sambandet mellan den konventionella familjeinstitutionen och förtrycket av kvinnan. Detta säger oss att varje förtryckt grupp måste föra sin egen kamp och välja medel därför. Kvinnornas kamp kan varken överordnas eller underordnas klasskampen. Den ingår i klasskampen, men den har däri också ett särskilt frontavsnitt vid sidan om männens klasskamp.

En logisk följd av detta resonemang är att kvinnorna måste bilda sina egna intresseorganisationer eller utveckla dem som redan finns. Men dessa organisationer får inte bli enbart rörelser dit man skyfflar allehanda frågor som av dunkla skäl kallas "kvinnofrågor". De måste koncentrera sig på att kämpa mot kvinnornas förtryck i alla de former det uppträder, öppet eller dolt, och arbeta för kvinnans frigörelse, som kan bli verklighet endast i ett socialt och ekonomiskt rättvist samhälle, då all exploatering av såväl kvinnor som män är upphävd. Man måste också nogt överväga om de reformer man kräver verkligen innebär en kvalitativ förbättring av kvinnans situation. Man måste därvid vara klar över att varje samhälle med viss klass- eller könsdominans har vissa inneboende mekanismer som förmår neutralisera innehållet i förändringar, vilka hotar den bestående strukturen.

Kvinnornas förvärvsarbete är t. ex. en nödvändig förutsättning för frigörelsen. Men det är för den skull ingen *garanti* för minskad diskriminering. Det har inte ens i sig självt alltid en utjämnande effekt. Utbudet av kvinnliga lönearbetare i Sverige kommer att stiga, medan det manliga stagnerar. Men huvuddelen av kvinnorna — också de välutbildade — kommer att inrikta sig just på "kvinnoyrkena" (som i allmänhet är sämre betalda och innebär sämre villkor), och kvinnorna väljer inte dessa främst på grund av ett vanetänkande utan på grund av den kapitalistiska arbetsorganisationens efterfrågan. Kvinnornas ökade förvärvsintensitet innebär också att kvinnorna övertar en större del av det totala samhällsansvaret utan att få motsvarande lättnad i form av minskat hemarbete och minskat ansvar för barn och familj.

Det ökade utbudet av konsumtionsvaror är inriktat på det privata hushållet. Hemarbetet rationaliseras genom moderna köksredskap och maskiner men det är alltså privat, och det är kvinnorna som sköter det var och en i sin cell. Det finns en klar motsättning mellan den kapitalistiska konsumtionsideologin och kvinnornas frigörelse som aldrig kan bli verklighet förrän hemarbetet kollektiviseras och flyttas ut från hemmets fyra väggar. Detta är det enda sättet att få bukt med kvinnornas dubbelarbete.

Kvinnofrågan måste konkretiseras. Till den hör: kvinnornas diskriminering på arbetsmarknaden i löne- och arbetshänseende, lagar och förordningar som binder kvinnan till hemmet och gör henne beroende, ekonomiskt och socialt, av mannen, brist på kollektiv service och barntillsyn, lagar som förbjuder henne, eller inskränker hennes möjligheter, att avbryta ett icke önskvärt havandeskap.

Bland kvinnorna gör sig långsamt gällande insikten att de inte längre kan nöja sig med att kämpa i andras revolutioner. Processen blir säkerligen långsam, då kvinnorna trots sitt antal är splittrade och övervakade i de traditionella primärgemenskaperna. Hur kvinnornas organisatoriska kamp kommer att utvecklas är avhängigt av om de nuvarande kvinnoförbunden förmår hitta en bättre distinktion på vad som är kvinnofrågor och hitta det klara sambandet mellan dessa och klassamhället samt bygga en hållbar strategi.

Kvinnornas kampberedskap måste öka, deras självmedvetenhet stärkas. Women Power i USA har skapat en paroll som är en början:

GÖR MOTSTÅND — GRÅT INTE!

Gunnel Granlid

Kvinnorna

i manssamhället

Kvinnofrågor — finns dom? Ja visst, i vårt manssamhälle. Liksom det skulle finnas mansfrågor i ett kvinnosamhälle. I ett tvåkönat samhälle med full jämställdhet mellan könen skulle det inte finnas några könsmärkta problem — de händelser som av fysiologiska skäl kan drabba endast det ena könet är nämligen lika viktiga även för det andra.

Vad kan vi med det samhälle vi lever i göra för kvinnornas jämlikhet?

Under de senaste hundra åren har en del åstadkommits. Kvinnorna i vårt land har likhet inför lagen, vilket naturligtvis är en av grundförutsättningarna för att uppnå jämlikhet.

Den andra viktiga förutsättningen är att kvinnor liksom män försörjer sig genom avlönat arbete. Här brister det alltså mycket hos oss. Även om flertalet kvinnor önskar avlönat arbete är det på många orter ett stort problem att ordna arbetsmöjligheter. Detta problem skulle gå lättare att lösa i ett centralplanerat samhälle.

En tredje viktig förutsättning för jämlikhet är att kvinnor i samma mån som män skaffar sig utbildning. Detta är nu fullt möjligt. Med samma utbildning skulle kvinnor upphöra att vara lågavlönade i större utsträckning än män.

De nu angivna grundvillkoren — tillgång på avlönat arbete och lika lön — är uppfyllda i de socialistiska länderna. Trots detta är kvinnornas samhällsinflytande i dessa länder långt ifrån lika stort som männens.

I detta sammanhang frågar man sig osökt om kvinnornas dubbelarbete är ett viktigt hinder för ökat samhällsinflytande. Det är sant att kvinnor i Sovjetunionen dubbelarbetar ganska mycket. Detta beror delvis på dem själva — de vill inte avstå sin suveränitet i hemmet. Men däremot är intresset stort hos alla parter för en ökad service som minskar hemarbetet och därmed kvinnornas dubbelarbete.

En blick på sådana länder som Kina och Nordkorea visar ännu tydligare att samhällsinflytande inte ökar med minskat dubbelarbete. I båda dessa

länder — och framför allt i Nordkorea — är hushållsarbetet starkt reducerat genom gemensamma måltider och genom tillgång på barninstitutioner. Men där är föga jämlikhet mellan kvinnors och mäns samhällsinflytande.

Hos oss finns det en stor förståelse för behovet av ökad samhällsservice och antalet barninstitutioner växer snabbt. Samtidigt finns det en stark tendens till fördelning av hemarbetet mellan den manliga och den kvinnliga parten. Hittills har vi inte märkt att detta lett till ökad kvinnorepresentation. Man får hoppas.

Det som ytterligare krävs för jämlikhet är svårare att uppnå. Kvinnor och män i ett flertusenårigt manssamhälle är till stor del miljöskadade.

Denna miljöskada innebär att PR-verksamhet (indoktrinering) genom uppfostran, undervisning, massmedia och böcker ofta går ut på att bevara manssamhället. Härtill kommer så att flertalet kvinnor — i motsats till andra undertryckta grupper — är hårt bundna emotionellt till män som naturligt nog oftare än kvinnor är anhängare av manssamhället.

Det gäller om kvinnorna inte bara att de är den största av alla undertryckta grupper utan också att ingen undertryckt grupp rymmer en så stor minoritet som kvinnornas av individer som är nöjda med sin lott.

Sannolikt blir kvinnornas revolution, som någon sagt, den längsta av alla. Mycken kamp återstår innan kvinnorna vunnit den jämlikhet som är ett självfallet rättvisekrav och som därtill kunde leda till ett bättre samhälle.

I den kampen behöver vi kvinnoföreningar — gärna öppna för män som delar vår inställning.

Svenska Kvinnors Vänsterförbunds målsättning enligt stadgarna synes oss bra:

”Förbundet vill verka för fullständig likställdhet mellan kvinnor och män och för kvinnornas deltagande i full utsträckning på alla områden av det ekonomiska, sociala och politiska livet...”

Andrea Andreen

Manssamhället Sverige 1969

”Vad betyder dom här människorna för dig?” frågar Vegetebolagen i en jätteannons bestående av 63 manliga huvuden. Vi svarar: Först och främst betyder de att vi lever i ett manssamhälle.

Samma intryck får vi tyvärr av socialdemokratiska partikongressens val av partistyreelse. 27 män och en kvinna. Ingen kvinna bland de fem nyvalda. Heder åt Nancy Eriksson som åtminstone anmärkte på diskrimineringen av kvinnorna.

Vid presskonferensen 13.10 fick Olof Palme frå-

gan: Hur ser du på det kvinnliga könets representation i regeringen på längre sikt?

Han svarade enligt referatet i DN att hans förhoppning var att vi skulle få en sådan samhällsutveckling att det genom den naturliga urvalsmekanismen blev normalt med en likartad blandning av manliga och kvinnliga ledamöter i regeringen.

Enligt Aftonbladet svarade han på frågan: Blir det fler kvinnor i regeringen?

”Min förhoppning är att det blir lika naturligt att utse en kvinna som en man. För närvarande har vi en spegling av ett manssamhälle.”

LÄS DEN!

Ingrid Sjöstrand har i höst givit ut en bok om kvinnor, "Kända nästet".

I tre långa monologer låter hon en tonårsflicka, en fränskild flerbarnsmamma/skolstaderska och en ännu ogift studentska komma till tals. Boken är ett effektivt och mycket läsvärt inslag i könsrollsdebatten: de tre levande, exakt fångade monologerna avslöjar hur kvinnovärlden i dagens samhälle ser ut, de myter och värderingar som styr den, de problem som möter nästan varje kvinna på olika sätt. Den gör upp med reklamens och massmedias — och samhällets — falska kvinnobild och visar det nästan omöjliga i att fungera som självständig, jämlik varelse i ett system byggt på ojämlikheten mellan könen.

Louise Rydén och *Leif Nylén* har bäge läst boken och diskuterar den här med utgångspunkt från sina olika referensramar.

Annonserna som illustrerar samtalet är hämtade ur några olika veckotidningar en vecka i oktober.

Louise: Jag upplever den här boken som oerhört sann och verklig. Även om *Ingrid Sjöstrand* har stiliserat och typiserat sina tre kvinnor tycker jag inte hon överdrivit eller karikerat dem. Jag tycker den säger mycket mer om vad könsrollsdebatten egentligen handlar om än många debattböcker, som för upp den på ett teoretiskt, abstrakt plan. *Ingrid Sjöstrand* avslöjar hur det emotionellt ser ut, hur man inifrån upplever sin förtryckta position.

Leif: Av de tre porträtten tycker jag studentskan är det mest stereotypa och orimliga. Hon lever så helt i myternas värld, så utan kontakt med verkligheten. Dom andra två upplever jag mer som sanna. Möjligen tycker jag det är en fara med metoden, med den inre monologen, stream-of-consciousness. Den har i sig en benägenhet att göra ett beklämmande intryck, vem man än gör en inre monolog på. Om jag gjorde samma monologer på motsvarande mansroller skulle dom bli minst lika deprimerande. Samma påverkan från reklam och massmedia, samma triviala funderingar kring erotiska problem.

En del av beklämningen i den här boken kan alltså föras tillbaka på den litterära metoden, som skulle ge samma utslag vilka fakta man än valde. Och det är synd eftersom i det här fallet fakta är alldeles tillräckligt deprimerande.

Louise: Men just genom den metoden tycker jag hon kommer åt hur kvinnorna upplever sin roll idag, hur massmedias och reklamens falska kvinnobild styr dom. I hela boken ser kvinnorna på sej själva genom männens ögon som sexualobjekt, som hustruobjekt, som modersobjekt — hela tiden i relation till männen, ingenstans i relation till andra kvinnor. Också i städerskans fall, där det bara gäller *en* man, är han först och främst MAN, på något sätt anonym, inte människa.

Könsprägling är ett nytt ord som *Ingrid Sjöstrand* föreslagit till omväxling med det tämligen slitna och ofta missvisande *Könsroller*. Kanske kunde vi med hjälp av detta nya ord slippa det språkliga missfostret *Könsrollsattityder!* Red.

Det kanske går att komma åt den yttre diskrimineringen av kvinnorna i arbetslagstiftningen, i äktenskapslagstiftningen, i abortfrågan, när det gäller barnservice och annan service. Men hur kommer man åt värderingarna? Hur får man kvinnorna att *känna* sej som jämlika och männen att uppleva kvinnorna som jämställda människor? Idag sviker ju till och med dom radikala männen som från barrikaderna talar om kvinnans jämlikhet men som på det privata planet inte orkar med den. Därför att dom precis som kvinnorna är styrda av det här samhällets värderingar. Den kvinna som vill vara fri måste inte bara jobba mot männens värderingar utan också bryta ner dom hos sig själv, slå sej fri från att tycka att det är självklart att hon ska sköta hem, hus, barn och man och först därefter förverkliga sina yrkesambitioner. Den som verkligen vill genomföra en jämlikhet på det privata planet måste hela tiden riskera att bli ensam för mannen har alltid andra som ställer upp i den traditionella kvinnorollen och som fungerar som markservice.

Leif: På sätt och vis tycker jag det är synd att Ingrid Sjöstrand inte tagit med några kvinnor som befinner sej i konflikt mellan olika roller. Alla dom

Idealtjejer finns det inga.

Jane Hellen

Torr
som en
fröken?
Jag?

Hösten säger att vi som sätter på bibliotek
 aldrig blir gamla.
 Bli gamla!
 Vilket ofarligt uttryck!
 Det är väl jag som berömdast.
 Bära jag låg på tillräckligt många
 skapningar för idag så skall jag visa
 att jag fortfarande
 som förr lever och andas.
 Och då ser jag inte ut så här.
 Innan den här tiden är så slut
 är jag nöjdhattad i häret.
 Inbjudat, inspirerat och ganska myfiken
 såkert förme. Trång i häret, alltså
 Ut behövs en utsläppning
 som gör här glänsigt och mjukt.
 Sucka. Äger med andra ord
 Huden den här vart för
 skulle det inte
 Sucka. Det är som en nödvändig här
 Och Sucka. Det är en förfärlig här
 Det ser det. Det är så att det som pressas

4 Sunsilk!!!!

här tre är så utpräglade offer för könsrollerna: tjejen av tonårsflickrollen, modern/städerskan som verkligen är ett utsuget offer för könsrollsystemet, studentskan som visserligen på alla plan är mer privilegerad men som bara utnyttjar det till att spela *sin* kvinnoroll. Om boken skildrat någon kvinna som har möjligheterna och ambitionen att förverkliga en sorts jämlikhet men där könsrollen ändå bryter igenom tycker jag att det varit ett bra korrelat.

Louise: Jag tycker tvärtom att det är en fördel att hon inte gjort så. Hennes typer tror jag representerar en majoritet. Minoriteten upplever de konflikter du talar om. Och den minoriteten, dom som försöker vara fria och självständiga, har trots allt en mycket större chans att artikulera sina problem — och gör det. Men att ta med dom här tycker jag vore att sudda till bilden. Nu får man mycket tydligare fram vad det handlar om, hur samhällets kvinnoroll ser ut. Och det är inte bara de privatägda tidningarna och reklamen som sprider dem värderingarna utan också det samhällsägda Sveriges Radio-TV. Jag tycker man borde kräva att radio och TV inte fick släppa igenom program som direkt hjälper till att bygga upp en kvinnobild som samhället officiellt tar avstånd från.

Leif: Officiellt ja. Men samhällets verkliga värderingar kommer fram t. ex. i bristen på daghemsplatser. Och om det kapitalistiska samhället är bäst betjänt av hemmafruinstitutionen därför att den på en gång ger mannen markservice och gör det lättare att exploatera honom och samtidigt frigöra kvinnan som konsument så vill det naturligtvis sprida dom värderingar som bevarar status quo.

Men jag tycker du och många andra har en benägenhet att göra generella problem till könsrollsproblem. Jag anser att t. ex. städerskan i boken mindre representerar en kvinnosituation än en allmän situation. Där tycker jag boken vidgar sig och inte bara handlar om könsjämlighet utan om jämlikhet överhuvud taget. Där finns hela den enorma klyftan mellan den verkliga världen och den värld som framställs i massmedia som den möjliga världen. Massmedia och reklamen förutsätter en sorts valfrihetens lyxsamhälle: välj Jugoslavien den här gången, dags att köpa ny bil, vilken färg-TV föredrar ni? Dom flesta människor befinner sej överhuvud taget inte på den valnivån. Vilken terror måste inte hela överflödssamhällets information vara för dom som befinner sig utanför och nedanför det som fram-

Också ni har rätt att uppleva en kvinnas andra vår!

2nd Debut (även som 2nd Debut) är en av de mest populära och mest använda kosmetiska produkterna i världen. Den är en av de mest använda kosmetiska produkterna i världen. Den är en av de mest använda kosmetiska produkterna i världen.

Torr hy baddar för rynkor.
Huden torkar ut, blir svettig. Ytterst ligger det en kaffe- eller fettsubstans som gör huden svår att andas. Huden blir röd, irriterad, och det skapas en liten bubbla. Bubblan gör att huden blir röd, irriterad, och det skapas en liten bubbla. Bubblan gör att huden blir röd, irriterad, och det skapas en liten bubbla.

Älderslinjer vid 30 blir rynkor längre fram.
Rynkorna i huden är inte bara en naturlig ålderstecken. De kan också vara ett tecken på att huden är torr. Om huden är torr, kan det leda till att rynkorna blir längre fram i livet.

Vad är 2nd Debut?
2nd Debut är en kosmetisk produkt som används för att förbättra huden. Den är en av de mest använda kosmetiska produkterna i världen. Den är en av de mest använda kosmetiska produkterna i världen.

För kvinnan över 40.
2nd Debut är en kosmetisk produkt som används för att förbättra huden. Den är en av de mest använda kosmetiska produkterna i världen. Den är en av de mest använda kosmetiska produkterna i världen.

För vilka skönhetsprodukter, CEF 600 standard, pH 3,85 och CEF 1200, pH 4,15. Den används för att förbättra huden. Den är en av de mest använda kosmetiska produkterna i världen. Den är en av de mest använda kosmetiska produkterna i världen.

Och resultatet - när upptäcker ni det?
För första gången ser du huden som du vill ha. Den är en av de mest använda kosmetiska produkterna i världen. Den är en av de mest använda kosmetiska produkterna i världen.

2nd Debut
standard: second debut
CEF 600 - pH 3,85 - CEF 1200 - pH 4,15

ställs som normalstandard, det vill säga terror för majoriteten. Detta är en klassfråga och inte en könsfråga.

Louise: Det är sant men de här kvinnornas situation är tvärtom mer en könsfråga än en klassfråga, tycker jag. Städerskans problem tror jag en fränskild akademikermamma till stor del kan identifiera sig med. Och kontorsflickan med studentskans. Jag tror att kvinnorna måste inse att dom har både en klass-solidaritet och en kvinnosolidaritet, precis som negererna också har en rassolidaritet. Och att dessa grupper måste inse att deras problem inte blir lösta enbart genom klasskampen, dom måste också kämpa sin egen kamp. Jag tror att Ingrid Sjöstrands bok kan hjälpa en del kvinnor till den medvetenheten.

Kända nästet. Av Ingrid Sjöstrand. Bonniers, Stockholm 1969. 173 sid. Pris 28; 50 kr.

Vi på jorden

Besök hos Jacquetta Hawkes

Hos oss är *Jacquetta Hawkes* mest känd för sin bok "*Man on earth*" (Vi på jorden, 1944). Hennes senaste bok "*Dawn of the Gods*", 1968, torde vara en av hennes bästa, inte bara därför att den är ett praktverk med rikligt färgbildsmaterial utan främst för att en svunnen kulturepok, den minoiska på Kreta, är så engagerat och livfullt skildrad. Kreta var under andra årtusendet f. Kr. säte för en "drottningkultur" som kom att få en stor betydelse för den mykenska kulturen på det grekiska fastlandet. Folk från grässtäpporna norr om Svarta Havet, indoeuropeerna, en språkgrupp, inte en ras, vällde fram över hela sydvästra Asien och förstörde den sumerisk-babylonska kulturen för att så småningom breda ut sig längs Medelhavet. Den minoiska kulturen fick vara ifred för barbarerna och har därför kunnat studeras.

I sydvästra Asien och vid östra Medelhavet fanns redan tidigare bondesamhällen där man dyrkade en modergudinna. Denna religion spreds ut över länderna kring Medelhavet och ända bort till de britiska öarna.

Jacquetta Hawkes skrev i en tidigare bok, "*A Land*", att även om stenålderssamhället i Storbritannien är glömt för alltid så tvivlar hon inte på att kvinnorna varit dess grundare, vare sig det kunde kallas matriarkat eller inte. Samhället vilade på kvinnornas jordbundenhet, deras intresse för frukt-samhet och fysiskt skapande. Deras inflytande hade varit tillräckligt för att hålla männen borta från krigföring, ty stenåldersfolken lämnade inga påtagliga spår av krigsredskap efter sig.

Palatset i staden Knossos på Kreta byggdes inte förrän omkring år 2000 f. Kr. och modergudinnan blev övergudinna för en hel ö-nation. Detta betydde, framhåller Jacquetta Hawkes, att den "kvinnliga principen" dominerade över kulturen: den fanns i den intima kärleken till naturen, till trädgårdarnas plantor, blommor och fåglar men främst i en passion för dans, lekar, idrotter och konst. Vi kan se på praktfulla målningar och vackra skulpturer att båda könen klädde sig för att uppmuntra sexualiteten. Detta vittnar, säger författarinnan, om kvinnornas höga status i det minoiska samhället. "Jag tror att kvinnorna haft sin högsta rang och värdighet under denna historiska epok. Och den stod i samband med och återspeglade den högsta gudomen på den tiden, modergudinnan."

Jacquetta Hawkes studerade arkeologi i Cambridge och gav sig sedan ut för att gräva, först i Israel och sedan hemma i England men även på andra

platser. Redan som nittonåring fick hon år 1929 följa sin far, Frederick Hopkins, till Stockholm då han mottog Nobelpriset i medicin. Sedan 1953 är hon gift med författaren J. B. Priestley. De bor utanför Stratford on Avon i ett stort hus omgivet av en park.

Vid mitt besök i deras hem sommaren 1969 blev jag mottagen av en korrekt och strikt klädd dam, avmått och allvarlig men mycket vänlig och generös, det upptäckte jag snart. Hon äger dessutom en för henne karaktäristisk sval humor, som starkt kontrasterar mot hennes mans mera bullrande och charmerande. Båda arbetar vid bestämda tider på dagen i var sin ände av det väldiga huset och tillbringar resten av tiden tillsammans och med vänner.

Hon har bestämda och väl genomtänkta åsikter som hon inte är rädd för att framföra. "Livets utveckling på vår jord tycks gå mot ett allt mer fördjupat själliv och en allt större inre medvetenhet", säger hon men tillägger snabbt: "Men som jag ser det har denna process inte längre någon chans om inte den 'kvinnliga principen' av kontinuitet, ostörd varaktighet och etisk värdering får spela en större roll i mänsklighetens liv."

I boken "*Man on earth*" beskrev hon livets utveckling som en hela tiden uppåtgående process under en miljard år. Inom varje man och kvinna finns, säger hon, både vad man med symboler kallar den "kvinnliga principen" och "den manliga principen".

Under kriget satt hon med i försvarsdepartementet och senare i undervisningsdepartementet. Hon blev sitt lands sekreterare i UNESCO för vilken hon skrev en diger vetenskaplig bok om mänsklighetens förhistoria.

Numera är hon mycket engagerad i fredsarbetet, där hon utövar ett starkt inflytande. Men när hon i en krets av manliga kolleger försöker tala om matriarkaten under förhistorisk tid, då anses detta opassande. De märker inte att deras samhälle lider av en betänklig slagsida. De borde läsa "Dawn of the Gods" för att lära sig litet mänskligt vett.

Walter Edenrud

Dawn of the Gods. Av *Jacquetta Hawkes*. Chatto & Windus, London 1968. 303 sid. Rikt illustrerad. Pris 75 s.

Fajansfigur från palatset i Knossos 1600 f. Kr. föreställande gudinnorna (detalj).

Med Elin Wägner på Kreta

År 1937 besökte *Elin Wägner* Kreta. Ett kapitel i "Väckarklocka" handlar om det besöket. Skada att hon inte mötte *Jacquetta Hawkes* — de skulle ha förstått varandra. Allt vad *Jacquetta Hawkes* skriver i "Dawn of the Gods" stämmer med *Elin Wagners* skildring.

Elin berättade om de kretensiska bondkvinnor hon såg. Hur de i närvaro av främmande män genast stoppade flickarna av sin slöja i munnen och höll fast den med tänderna. Hon såg dem i motsats till den minoiska bronsålderns kvinna "som gick där så fri och säker på sin mark med blottat ansikte och blottad barm."

Elin Wägner skriver: "Den största motsatsen mellan denna kultur och efterföljande kulturer får vi fram genom att jämföra kvinnornas hållning och ställning inom de båda kulturena." Hon talar om att kvinnorna deltar också i de rituella tjurspelen, i en farlig vapenlös lek med tjuren. De som sett vilken övermakt som samlar sig mot offret vid en modern tjurfäktning skulle aldrig trott denna lek möjlig, om minnet inte bevarats i realistisk avbildning på en fresk. Behändigt tar en smärt ung flicka tjuren vid hornen, medan en annan som placerat sig vid dess svans, tar emot en yngling som gjort er volt längs över djuret. "Dawn of the Gods" har en utsökt färgbild av denna fresk.

Längre fram i "Väckarklocka" skriver *Elin Wägner*: "Idealet vi vill fram till är en värld framsprungen ur samarbete mellan män och kvinnor... en värld som uppvisar den rätta blandningen av samfundsgemenskap och individuell frihet, vördnad för livet och mod att riskera det för en god sak, jordförbundenhet och himmelslängtan."

Resa till okänt land

Ur Rita Vindes artiklar i "Storstaden" nr 14 och 15, 1969

En resa till Nordkorea är inte precis en söndagspromenad. Flygsträckan dit är åtta hundra svenska mil. Färden går över Moskva, där man byter plan till Pyongyang, Folkrepubliken Koreas huvudstad. Man korsar faktiskt hela den sovjetiska kontinenten, gör ett par uppehåll i Sibirien och sticker sen i slutspurten över Mansjuriet — alltså kinesiskt område — innan man landar på den koreanska halvön. Det är en betydligt längre resa än över Atlanten till USA och man får verkligen fysisk känning av avståndet.

Den första kontakten med Pyongyang ger i alla fall ingen känsla av främlingskap. Denna miljonstad har knappt femton år på nacken och är helt nybyggd efter Koreakriget, som la det gamla Pyongyang i grus och aska. Stan genomkorsas av breda raka gator och storslagna avenyer, kantade av träd och blommande rabatter. Husen i fem—sex våningar påminner om Sovjet. Stan har inslag av pampiga offentliga byggnader placerade kring enorma torg med fontäner och blomsterrika planteringar. Statyer av landets starke man, partiledaren och premiärministern Kim Il Sung, möter man överallt, liksom porträtt och affischer. Det dröjer heller inte länge innan man kommer underfund med att Kim Il Sung står i centrum för allt som sker och händer i Folkrepubliken Korea — det är också det enda namn man behöver lägga på minnet.

Inga taxis eller personbilar

Pyongyang är, vid sidan av Peking förstås, den enda huvudstad världen som saknar personbilar, med undantag för en del officiella bilar och de som ställs till främmande besökares förfogande. Taxi finns inte heller. Det är lastbilarna som utgör det huvudsakliga inslaget i trafiken och så naturligtvis bussar och trådbussar. Här som i sovjetiska städer går folk mycket till fots. Det saknas

tydiligen fortfarande bussar och i rusningstid bildas långa köer vid hållplatserna. För att göra väntetiden angenämare finns det högtalare inbyggda i hållplatsskyltarna som sprider ut en glad musik.

Det första man lägger märke till är hur prydlig denna folkmassa är — männen i rena vita skjortor och byxor av europeiskt snitt, kvinnorna oftast i nationaldräkt bestående av en lång, rynkad kjol i olika färger som sitter högt under bysten, och därtill en mycket kort vit utanpåblus. Kvinnorna bär vanligen sina småbarn på ryggen fastknutna med ett brett skärp.

Renligheten är ett av de mest påfallande dragen i Nordkorea och under de veckor vårt besök varade såg vi aldrig en människa som var smutsig eller klädd i trasor. Kläderna verkade alltid nytvättade och nystrukna. Det gällde också åldringarna, som ofta bar den traditionella vita linnedräkten, av de unga männen numera ersatt med europeiska kläder.

Det där med klädseln — och i den bilden ingår även de uniformsklädda skolbarnen som man ser överallt — är något ganska ovanligt i ett asiatiskt land. Inga tiggare och inga trasbankar utan en folkmassa med stil

och värdighet. Just värdigheten frapperade mig som något utmärkande för det koreanska folket, i all synnerhet när det gällde kvinnorna. De är spädlemmade, med högresta huvuden och mjuk gång. I stora grupper — så som man ofta kan se dem på museerna eller på operan — verkar de med sina färgrika dräkter som exotiska fåglar eller fjärilar. Sin vackra hållning och gång har de fått av att bära bördor på huvudet och sina småbarn på ryggen.

Blybokstäver på 1400-talet

Korea är ett uråldrigt land med en flertusenårig historia och kultur bakom sig. Det är lite känt i väst att koreanerna var de första i världen som uppfann och använde blybokstäver, tidigare än i Europa. Deras alfabet med 25 bokstäver går faktiskt tillbaka till början av 1400-talet. Kriget förstörde tyvärr det mesta av den gamla arkitekturen, buddistkloster, tempel och kungapalats, framför allt i Nordkorea. Huvudstaden i norr, som grundades på 1400-talet, bestod tidigare av lågbebyggelse i gammal koreansk stil med svängda tak och rika utsirningar. Det mesta av detta är nu borta.

Gata i Pyongyang. Foto: författaren.

Pyongyang brändes nämligen under kriget ner till grunden. När man i dag ser filmerna som togs efter förstörelsen, så förstår man vilken gigantisk uppgift det måste ha varit att resa en ny stad ur ruinerna. Att det åstadkoms på mindre än femton år i ett land som inte förfogade över moderna byggnadsresurser än nära-på otroligt. Under flera år mobiliserades hela befolkningen för uppgiften. Ekonomisk och teknisk hjälp kom också under de första åren både från Sovjetunionen, Kina och de andra östblocksländerna. I dag vill man gärna glömma bort den hjälpen som kom utifrån, men att påminna om den förringar ingalunda det storverk koreanerna utförde i en svår situation. Självtändighetskänslan är i alla fall mycket stark och det insisteras ständigt på att landet skall undvika att bli beroende av stormakterna i grannskapet. Koreanerna vill helst klara alla sina problem själva.

Denna påtagbara strävan till oberoende har en historisk bakgrund. Sen urminnes tider har Korea ofta befunnit sig i beroendeställning, främst då till den mäktiga kinesiska grannen och i modern tid till Japan. Men koreanerna har stått emot trycket och har lyckats bevara sin egenart, sitt språk, sin kultur och sin enighet. De har haft turen att vara ett enhetligt folk, utan minoriteter inom landets gränser och utan språk- och rasnotsättningar. De har också ständigt revolterat mot alla inkräktare och det gjorde de också mot japanerna, som efter segern mot Tsarryssland 1905 tågade in i Korea och under närmare ett halvsekel förvandlade det till en japansk koloni.

Japansk utplundring

Den japanska kolonialregimen blev en tid av förödmjukelse och terror för koreanerna. Japanerna plundrade landet och dess rika naturtillgångar och försökte på alla sätt att bryta ner folkets självkänsla. De förbjöd ko-

I väntan på bussen.
Foto: författaren.

reanerna att undervisa på koreanska och man avskaffade t. o. m. det gamla alfabetet, och endast en tredjedel av barnen fick skolgång — med undervisning på japanska. Misären var stor och koreanerna utvandrade i stora massor till Ryssland, Australien, Kanada och USA. Flera hundra tusen togs som tvångsarbetare till Japan och där finns i dag en koreansk koloni på över 600.000. Regeringen i Pyongyang bekostar koreanska skolor och ett koreanskt universitet i Japan och hoppas att flertalet emigranter så småningom skall återvända till moderlandet. De senaste åren har inte mindre än 85.000 flyttat hem till folkrepubliken Korea, knappast några till Sydkorea. Sydkoreas regering utövar ett starkt tryck på japanerna för att stoppa utvandringen till Nordkorea.

Familjebostad

Den vanligaste bostaden tycktes vara två rum och kök för familjer med två eller tre barn. Åtminstone var det så i de hem jag hade tillfälle att besöka. Rummen i städerna var kanske något rymligare, men på

landsbygden hade man i stället en liten trädgårdstäppa. Bostadsstandarden — om man överhuvudtaget kan tala om standard i det sammanhanget — var tidigare mycket låg, som i alla asiatiska länder. I städerna bodde en stor del av befolkningen i skjul och på landsbygden i halmhyddor på pålar. För närvarande byggs det omkring hundra tusen nya bostäder om året. Reser man omkring på landsbygden kan man själv övertyga sig att de flesta byar är nybyggda. I städerna har få hus mer än tio—femton år på nacken, eftersom de förstördes under kriget.

Sex våningar utan hiss

I Pyongyang besökte jag en arbetarfamilj, fem trappor upp i ett sexvåningshus utan hiss. Hissen är än så länge en lyx som man får avstå ifrån. Innan vi klev på hos fru Kim Has Sam ställde vi ifrån oss skorna i farstun. Inomhus går man alltid i strumpfötter eller barfota för att inte förstöra de fint lackerade golven. Fru Kim hälsade oss välkomna med en djup bugning och la ut mjuka sammetskuddar på golvet.

I koreanska hem är det sparsamt med möbler — inga stolar, fåtöljer eller tunga bord, endast ett par småbord för prydnadsföremål och radion, och så den gammaldags symaskinen med trampsystem som finns i varten-da hem. Till måltiderna bär man in ett lågt runt hopfällbart bord från köket och sitter på huk eller på kuddar. Sängar är också sällsynta, fastän de nu börjar slå igenom hos de yngre. Vanligen sover man på golvet, på tunna madrasser som på dagarna viks ihop och tillsammans med täcken och linne placeras i ett skåp med glas-dörrar. De prydliga staplarna är tydli-gen husmödrarnas stolthet.

Hyra: Tre kronor

Familjen Kim bodde i en relativt rymlig tvårummare med kök, litet badrum, avskild toalett och en balkong. Man hade en underbar utsikt över bergen som omger Pyongyang. Månadshyran var tre kronor inklusive elektricitet och vatten, på vintern blev det ett värmetillägg på en krona i månaden.

Både fru Kim och hennes man var barn till fattiga lantarbetare och hade i sin barndom arbetat hos en gods-ägare — en "feodal" som hon uttryckte det. Båda hade lärt sig läsa och skriva efter republikens grundande 1945, alltså vid vuxen ålder, och sen fortsatt att läsa på kvällskurser. Maken är numera kvalificerad arbetare inom verkstadsindustrin, med en inkomst på 182 kr i månaden. Fru Kim var textilarbeterska och hade 140 kr. Av deras tre söner studerade den äldste vid lantbrukshögskolan, sonen nummer två utbildade sig till tekniker, medan den yngste fortfarande gick i grundskolan.

Familjens inkomst förvaltades av fru Kim. Matkontot uppgick till endast 60 kr i månaden för fyra, men då åt hon och hennes man ett mål på fabriken. Det kostade sex kronor per person och månad. På fabriken kunde man köpa en del livsmedel billigt.

Huvudnäringen i Korea är ris, som man äter i stora kvantiteter till de tre dagliga måltiderna, samt mycket grönsaker, litet kött eller fisk. Man äter alltid soppa — för det mesta buljong — men inte i början utan för att avsluta måltiden. Den vanligaste drycken förutom grönt te är sockerdricka eller mycket svagt öl. Starksprit förekommer praktiskt taget inte.

Gratis skolkläder

Fru Kim tyckte att familjens inkomster var fullt tillräckliga. Man betalade nämligen ingen skatt, hade kostnadsfri sjukvård och skolgång för barnen och även kläderna för dem fick man gratis av staten. Sina kläder sydde hon själv och hennes klädkonto uppgick till 60 kr om året, medan mannens kostade något mer — 80 kr. En del av inkomsten sparade man till de större utgifterna, för radio, TV, symaskin o. s. v. Dammsugare, kylskåp eller armatur finns överhuvudtaget inte att köpa, däremot har man i dag elljus även i de mest avlägsna byarna och det finns överflöd av hus-

geråd, inklusive glas och porslin, i alla affärer.

Landsbygd utvecklas

I de byar vi besökte var bostadsstandarden ungefär densamma som i stan, men lantbefolkningen bor genomgående i egna hus (men som de inte äger), med en liten trädgård till och de håller sig med några husdjur. Ordningen och renligheten var påfallande överallt där vi hälsade på. Särskilt förtjust blev jag i de koreanska köken, med murade, vitmenade bänkar längs väggen och den murade spisen med tre inbyggda kittlar av olika storlekar med svarta lock, av vilka den största är för varmvatten. Från köket går varmluft i rör under golvet och värmer upp huset. I ena hörnet fanns en vattenpump, avlopp och duschanordning. I våra ögon kanske det kan verka primitivt, men själva faktum att man har tillgång till rinnande vatten inomhus är ett verkligt framsteg på den koreanska landsbygden.

Kollektiviseringen av jordbruket ge-

Barnstuga i en by. Foto: författaren.

nomfördes i Nordkorea i mitten på 1950-talet och den tycks ha slagit väl ut. Lantarbetarnas levnadsstandard har sannolikt ännu inte överallt nått upp till stadsbefolkningens, men den är på god väg. Barnen på landet har samma tillgång till krubbor, lekskolor, skolor och högre utbildning som i städerna. Det finns i varje kollektiv kulturhus, bibliotek, allaktivitetshus och kliniker och teater- och operatrupper går på turnéer i byarna. Jag fäste mig också vid att både barn och vuxna är klädda på samma sätt som i städerna.

Barnstugor

Man hör ständigt upprepas att barnen inte får lida brist på något, att deras välfärd går före allt annat. Barnkrubborna, som tar hand om småttingarna från två månaders ålder, och lekskolorna, där de fostras från fyra till sju år, har skolad personal som övervakar deras fysiska och psykiska utveckling. De fungerar samtidigt som undervisningscentraler för mammorna. Krubborna och lekskolorna står under läkarkontroll och vid intagningen blir barnen vaccinerade mot tbc, mässling o. s. v. Såväl i städer som på landet är krubbor och lekskolor kostnadsfria, men de är också obligatoriska. Den "valfrihet" som vi diskuterar så ivrigt om här i landet finns alltså inte i det koreanska samhället.

Obligatorisk 9-årig skola

Nordkorea har sedan 1967 en nio-årig obligatorisk grundskola, vilket innebär att staten tar på sig kostnaderna för barnen praktiskt taget från födseln tills de är 17 år. Detta är unikt inte bara för Asien utan till stor del även för Europa. Kim Il Sung har genomdrivit denna reform trots att en del av hans medarbetare ansåg att landet inte hade råd, åtminstone inte ännu, med ett så utvecklat skolsystem. Om några år kommer det att visa sig, menar Kim, att det var en riktig investering. Landet får de tek-

niker som det så väl behöver och samtidigt uppnår man en enhetlig bildningsnivå hos stads- och lantbefolkningen, vilket i sin tur skall leda till utplåning av klasskillnaderna. Att den vuxna delen av befolkningen i dag får betala priset genom en långsammare utveckling av levnadsstandarden är klart. Men alla jag frågade tyckte det var helt i sin ordning.

Åtminstone de skolor vi besökte var samtliga välutrustade. Men det största intrycket gjorde ändå besöket på allaktivitetshuset i Pyongyang, där skolorumdomarna tillbringade sin fritid efter skoldagens slut. Barnpalatset, som det kallas, är huvudstadens enda höghus i tretton våningar. Där finns det inte mindre än femhundra rum, en teater med 1.500 platser, en gymnastiksal för 1.000 personer, ett bibliotek med 500 sittplatser, laboratorier, verkstäder, målarateljéer, musikrum, danssal för klassisk balett o. s. v., o. s. v. Här kan barn och ungdomar plocka sönder eller sätta ihop en riktig traktor eller lastbil, lära sig köra bil, radiotelegrafi, bygga maskiner, flygplan, båtar, transistorer, spela piano, violin eller gamla koreanska instrument, dansa, sjunga, måla och jag vet inte allt. Allaktivitetshuset besöks dagligen av 10.000 ungdomar och i detta fall sker det frivilligt.

Har man då helt avskaffat föräldrarnas insats och utdömt familjelivet? Så tycks inte vara fallet. Mellan föräldrar och uppfostrare finns en ständig kontakt och kvällarna och söndagarna tillbringar barnen med sina föräldrar. Man ser dem promenera i parkerna eller på utflykt i det gröna på söndagarna. Som i alla asiatiska länder är familjesammanhållningen stor, men barnen flyttar alltid hemifrån sedan de gift sig. När föräldrarna blir gamla tar äldsta sonen hand om dem och får sig då tilldelat ett extra rum.

Förebyggande hälsovård

Man kan faktiskt inte med tystnad

föribgå sjukvården, som i Nordkorea tycks kunna stå som mönster för de flesta utvecklingsländer. Inte heller på detta område har man snålat med medlen. Hälsovården har främst inriktats på den förebyggande vården, dels genom höjd hygien och genom massvaccineringar mot de förut vanliga epidemierna, men också genom en systematisk och regelbunden hälsokontroll av alla barn och vuxna.

Sjukvård

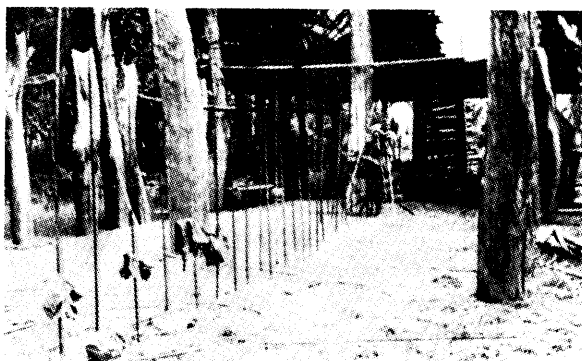
Vi besökte ett provinssjukhus i Pjong-Anområdet med plats för 600 patienter. Det var redan tio år gammalt men av god standard även efter europeiska mått, inte minst vad renligheten beträffar. Här fanns inga stora sjukhussalar utan rum med tre patienter i vardera. Vid varje säng en läslampa och hörlurar för radio.

Sjukhuset hade tjugo olika avdelningar och man utförde både lung-, hjärt- och hjärnoperationer. Personalen uppgick till 500 personer av vilka 140 läkare och 100 utbildade sköterskor. Läkarna vi träffade var i trettioårsåldern, alltså samtliga utbildade efter kriget. Ingen av dem hade fått sin utbildning utomlands och ingen hade varit utanför det egna landets gränser. Men man följde med den medicinska och vetenskapliga utvecklingen på annat håll i världen genom litteratur och facktidsskrifter. Det fanns dock några läkare på sjukhuset som hade deltagit i internationella kongresser i Moskva och Peking, men inte i väst.

Förutom arbetet på sjukhuset ansvarade varje läkare för ett visst bostadsområde som låg inom sjukhusräjongen. Det gällde hembesök, kontroll av den allmänna hygien, undervisning och föredrag. "Vi väntar inte på att patienterna skall komma till oss utan vi går ut på fältet", sa en av läkarna. Man förflyttar sig också ofta till byarna för att undersöka och bistå mindre erfarna kolleger.

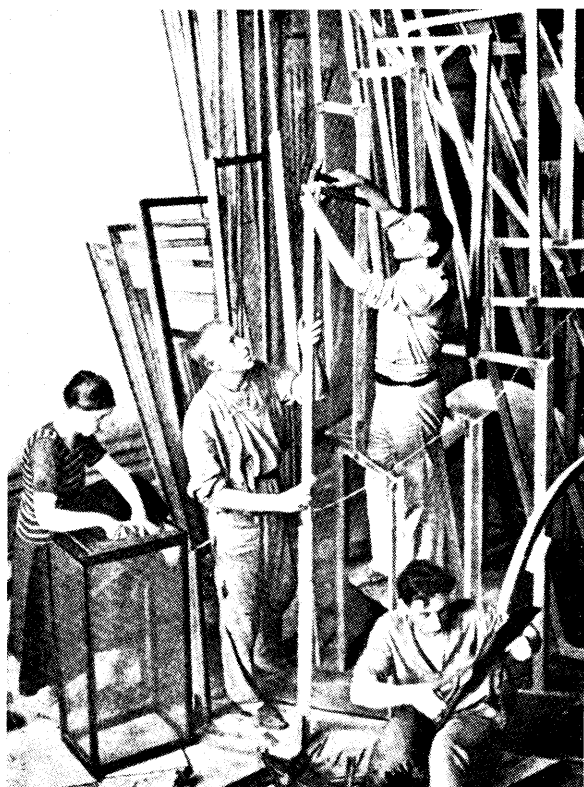
Rita Vinde

Poesin måste göras av alla

I det primitiva samhället utförs konsten av praktiskt taget alla medlemmar i stammen — men de uppfattar inte sin verksamhet som konst. Olika stadier i barnets utveckling firas med ceremonier, en död äras av hela stammen. En figur, som föreställer den döde omges av spjut som symboliserar död och bragder som han utfört i livstiden.

Tatlins monument för den tredje Internationalen blev en symbol för den nya andan. Här arbetar Tatlin och hans medarbetare på en modell. Tornet — liksom många andra av de revolutionära arkitekturförslagen — kom aldrig till utförande.

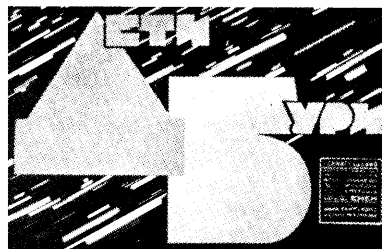
Den 16 november öppnades utställningen "Poesin måste göras av alla — förändra världen" på Moderna Museet i Stockholm. Den består av 25 skärmar med cirka 230 fotografier och ett antal rekonstruktioner och föremål. Den engelske konstkritikern **Ronald Hunt** har sammanställt den.

Med sin utställning vill Hunt visa "konsten utanför ramarna", det vill säga den konst som skapats utanför de traditionella ramarna och som inte härbärgeras på museerna. Konsten på gatan, som uttrycker för människornas känslor, vilja att delta och uttrycka sig, deras revolt. En konst som är revolutionär och ofta — alltid? — syftar mot ett omstörtande eller en omdaning av samhället.

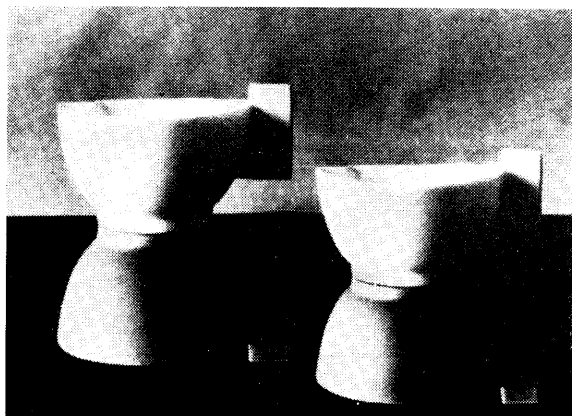
Hunt tar sina exempel från olika situationer och epoker: den primitiva konsten eller riten, som celebrerar gemensamma händelser i stammen.

Utställningens huvuddel ägnas en fyllig dokumentation av den oerhört intressanta period som följde efter den ryska revolutionen. Konsten skulle föras ut till folket, konstnärerna arbetade i fabriker, förde fram sitt budskap i affischer och böcker med en helt ny typografi, gjorde talrika men sällan utförda arkitekturförslag. Teatern och filmen var viktiga medel. Över 7.000 amatörteatergrupper spelade på fabriker och arbetsplatser. Agita-

Typografin på revolutionens affischer och böcker var enkel och lättfattlig — budskapet skulle kunna uppfattas direkt av en stor massa, varav många inte fått lära sig läsa.

Konsten skulle inte längre vara förbehållen en viss klass, den skulle föras ut till alla, skapas av alla. Detta var en av målsättningarna i den ryska revolutionen. Konsten blev formgivning och kända konstnärer arbetade med dekor och design på fabriker. En av dem var Malevich, som ritat de här kopparna.

- förändra världen

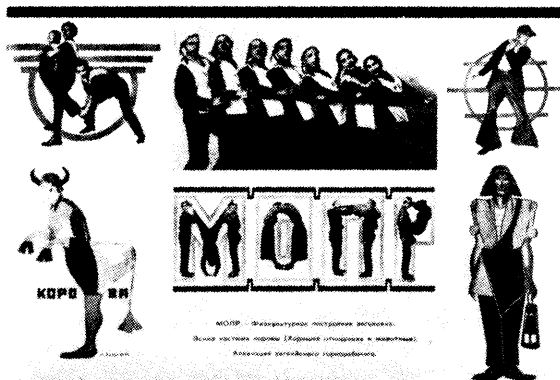
tionssång sändes ut till landets olika delar. Fabriken, inte konsertsalongen, var arbetarens hem och där spelade också oljudsorkestrarna upp. I massfesterna deltog tusentals statister som övergått från att vara åskådare till att bli deltagare.

Samtidigt — i det tidiga tjugotalet — föddes en liknande revolt i Paris. Dada politiserades, surrealisterna vände sig i sina budskap till människornas känslor och ville upphäva vår inre censur, samvetet. Många av de inskriptioner som skrevs på väggarna under majrevolten 1968 i Paris hade hämtats från surrealisterna. — Majrevolten i Paris redovisas i de sista skärmarna och sammanfattar denna revolt som så ofta upprepats och så ofta undertryckts igen.

Utställningen är intressant, inte bara för att den ger den historiska bakgrunden till så många aktiviteter som vi har sett under senare år: gatuteater, direkt diskussion och deltagande av publiken etc. Framför allt ställer den en fråga: varför misslyckades revolten? Kommer den att misslyckas igen? Sett ur den synpunkten tillgodosätter utställningen ett material som kan användas. Det kommer också att ordnas seminarier under utställningens gång. Den pågår fram till jul.

K. W.

Många av inskriptionerna på husväggarna under majrevolten 1968 i Paris var hämtade från surrealisterna. Det var en social revolt men också en sinnlig och känslomässig. Det här citatet kommer från Breton: "Jag tar mina önskningar för verkliga för jag tror på det verkliga i mina önskningar."

Under åren efter den ryska revolutionen spelade omkring 7.000 grupper teater, informerade, agiterade på fabriker och arbetsplatser.

Surrealismen sikade mot känslorna och manade till revolt mot samvetets auktoritet. Man delade ut flygblad med meddelanden som detta: "Om ni älskar kärleken — kommer ni att älska surrealismen."

Si vous aimez
vous aimerez
le **l'Amour**
Surréalisme

15, rue de Grenelle, Paris 7

RESA MED ARON

Ur Cecilia Lindqvists bok från Latinamerika

Hur var det att resa med Aron?

Aron hade inte fyllt tre år när vi for till Latinamerika. Resan varade i över ett år. Vi körde 35.000 kilometer tillsammans, ofta på mycket strapatsrika vägar. Han kastades mellan bergskylan uppe på 5.000 meters höjd och lågländernas tunga tropikhetta, ibland flera gånger på samma dag. Han var med överallt — på gruvor och oljefält, fabriker och jordbruk, militärskolor och universitet, bondeföreningar och slumkvarter och han somnade i ny säng varje kväll, ibland i sovsalar, ibland på lyxhotell. Allt detta medan han ännu bar blöjor och napp.

Nästan alla människor vi träffar vill veta hur det gick. Jag kan svara ganska utförligt eftersom jag fört anteckningar om Aron ända sedan han föddes. Första året blev det ganska sporadiskt, men när vi bodde i Grekland sommaren 1966 hade jag mer tid och ungefär samtidigt gick Aron in i en explosiv utvecklingsperiod. Sedan dess har jag kontinuerliga anteckningar om honom. Under hans fyra första år blev det 17 böcker med sammanlagt mer än 2.000 anteckningar. 400 av dem finns med i den här boken.

Jag har själv aldrig hört talas om någon annan lika utförlig dokumentation över ett barns utveckling, men troligen finns den. I annat fall anser jag att den borde finnas. Man glömmar så fort. En människas första år av arbete, passioner, problem, erövringar, lycka — allt detta som formar personligheten blir ofta kvar i de vuxnas minne bara som några gulliga anekdoter, lika opersonliga som den första hårlocken. Jag tycker det är synd.

Aron var vårt första barn. Allt var nytt och spännande. Varför inte erkänna detta intresse och göra något av det? Jag skrev. Det var privata anteckningar liksom dem jag fört många gånger tidigare i mitt liv utan tanke på publicering. En av mina avsikter med att utge dem nu är att visa hur roligt man kan ha om man följer ett barns utveckling med pennan i hand.

I början var det framför allt språkets framväxt som intresserade mig. Jag försökte göra en fullständig lista över de ord som Aron använde sommaren 1966. Jag ville komma underfund med hur han lärde sig nya ord, hur han började bygga samman dem till satser, hur han provade sig fram med idiomatiska uttryck och metaforer.

För detta studium var det nödvändigt att teckna ned replikerna så exakt som möjligt. Redan efter några minuter är det omöjligt att minnas en formulering ordagrant. Jag vände mig vid att anteckna **medan** Aron talade. Det stör honom inte. Under vissa tider har jag försökt använda bandspelare, men det har jag aldrig lyckats vänja honom vid. Han blir medveten och konstig, det uppstår en formell intervjusituation. Sådant material intresserar mig in-

te. I den här boken är det hela tiden Aron själv som har initiativet. Jag har bara tecknat ned vad han sagt eller gjort.

Aron har givetvis lagt märke till mitt intresse för hans språk och påverkats av det. Dessutom är han enda barn till intellektuella föräldrar och har långa tider varit hänvisad enbart till oss. Det har gjort att hans verbala förmåga utvecklats snabbare än andra färdigheter. Det är på sätt och vis en nackdel, eftersom det gör mitt material mindre representativt. Men samtidigt är det en fördel, eftersom Aron ibland kan formulera erfarenheter som andra barn i hans ålder har svårt att ge uttryck åt.

Vi talar naturligtvis som vanligt när Aron är med. Att gå och tala barnspråk hela tiden skulle ju bli mördande. Dessutom tror jag att det idiotiserar barnen. Jag minns en gång i Hallen. En far kom in med två flickor i förskoleåldern, de frågade om raderna av ripa, fasan och orre som hängde över köttståndet, och han sa: "Ja, titta Pippi fågell!" Jag kunde ha slagit honom. Om det är någonting i barnuppfostran som jag har nästan en passion för så är det detta: ge barnen riktiga ord! Ge dem ett språk att arbeta med!

Och ge dem myter, sånger, dikter, verklighet! Vi har som alla andra läst Elsa Beskow och sjungit Alice Tegnér med Aron. Men varför skulle jag läsa Kalle Anka för honom när det finns berättelser om Odysseus? Varför skulle vi sjunga kommersiella barnvisor när det finns Songes? Fader Vår anses vara lämpligt att läsa med barn men inte Ekelöf — varför? Leksakspistoler och platsoldater skall barn ha — men de får inte veta något om Sydafrika eller Vietnam. Allt detta är fördomar som antligen håller på att brytas ned. Den här boken ger några glimtar av hur det kan se ut i praktiken.

Vår linje har varit att låta Aron få veta i stort sett allt han har frågat om, antingen det gällt rasförtryck, könsorgan, bilar, proteiner eller våra egna tidigare liv. Han har fått styra, naturligtvis inom den ram som våra egna intressen och kunskaper bildar. Man berättar ju bättre om det man bryr sig om. Men i vissa fall, t. ex. när det gäller iri-sekter, är det intensiteten i Arons intresse som har påtvingat oss studier som vi aldrig självmant skulle gett oss in i.

Min inriktning försköts långsamt från den rent lingvistiska till Arons arbete med sådant myt- och verklighetsmaterial. Det fångslade mig att se vad det var han tänkte på, i vilket urval och i vilka kombinationer det kom tillbaka, hur han införlivade det med sina lekar och sin fantasivärld. Det finns många sådana anteckningar med i boken. Men huvudtemat för de anteckningar jag valt ut från resan i Latinamerika är barn och miljö. Hur reagerade Aron på de nya omgivningarna? Hur upplevde han det han

var med om? Hur ser Latinamerika ut genom en treårings ögon?

Det är nödvändigt att komma ihåg att Sven och jag utgjorde den viktigaste delen av Arons miljö och den enda han kunde **tala med**. (Han vägrade lära sig spanska.) Hans reaktioner är till stor del ett resultat av vår omedvetna indoktrinering. Men även det var rätt intressant. Hur såg vår Latinamerikabild ut, nedbruten genom en treårings prisma? Vilka människor var vi, såsom Aron hade förstått oss?

Men jag skall inte överdriva vårt inflytande. Arons inställning till arbetare t. ex. har visserligen färgats av våra sympatier och antipatier, men den är först och främst en produkt av hans egna verkstadsbesök och han stora intresse för maskiner som vi inte delar. Mina försök att motverka hans könsfördomar har ideligen spolierats av påflugna kvinnor. Vi har delvis kunnat styra hans tolkning av sina erfarenheter men själva erfarenheterna har många gånger varit så starka att våra förklaringar inte rått på dem. Jag måste också betona att vi aldrig medvetet försökt politisera Arons föreställningsvärld. Vi har svarat på hans frågor efter bästa förstånd och har aldrig hindrat honom från att ge sina lekar ett politiskt innehåll. Resten har resan skött om.

Nå, hur gick det? Kan man resa med barn? Aron anser själv att frågan är förolämpande och löjlig. Det är självklart att han kan vara med på vad som helst. Han kommer ofta med förslag till nya resor.

Och visst kan man resa med barn. Men det kräver förberedelser för barnet, liksom för en själv. Resan får inte komma som en blixtnad från himmel. Vi fantasierade tillsammans på Latinamerikakartan och letade upp latinamerikanska barn i Allhems Barn från hela världen. Jag tror också att barnet måste förstå syftet med resan.

Om man sen bara är någorlunda trygg och framförallt positivt inställd till resan så klarar barnet sin del av strapatserna — det är vår erfarenhet. När Aron fick känna att han var med i gänget, en deltagare som måste underkasta sig kraven men också själv kunde ställa krav, då var han lika lojal och uthållig som någon vuxen.

Jag kände mig naturligtvis ofta bunden, i synnerhet i städerna och allra mest på kvällarna. Aron är visserligen van att somna ensam och gjorde det varje kväll, men vi kunde inte göra några längre utflykter. Någon måste alltid med en halvtimmes mellanrum gå tillbaka till hotellrumsdörren och höra efter om han sov. Om han bara en enda gång hade förlorat förtroendet för oss och hade fått för sig att vi övergivit honom skulle hela resan ha kunnat bli förstörd.

Så länge vi körde var bilen den fasta punkten i tillvaron. "Vår starka Volvo Duett", som Aron brukade säga. Vi

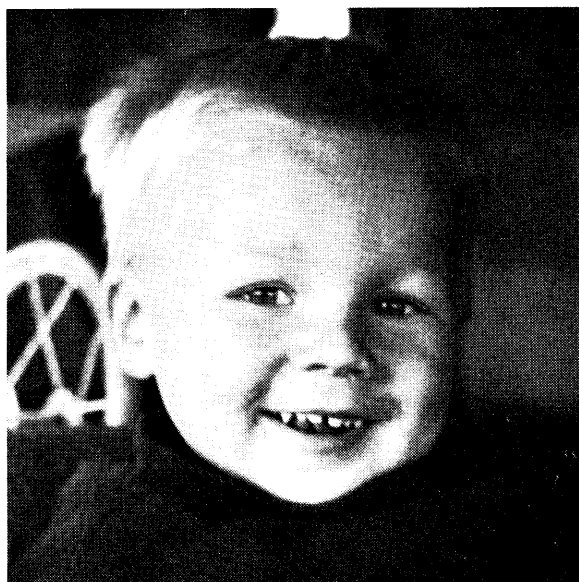

Foto: författaren.

fyllde ut mellanrummet mellan framsäte och baksäte med sjömanssäcker och täckte över alltsammans med blå frotté som var lätt att ta ur och skaka. Vi hade mörka frottéhanddukar att hänga upp för fönstren så att Aron kunde sova middag i bilen. Vattenflaskorna stod i whiskykartonger bredvid framsätena. Sagoböckerna satt instuckna i mellanrummet mellan baksätet och bilens sidor, fem—sex stycken på varje sida. Aron såg till att han alltid hade ett ordentligt lager med järnskrot. Över bagaget bak i bilen hade vi en tjock boliviansk filt som skyddade mot damm. Aron kunde göra koja där.

Man måste alltid ha reservproviant, så att man kan hålla fasta mattider även i svåra situationer. En elektrisk vattenkokare är bra. Helst omställbar även för likström. Den måste kompletteras med "tjuvar" för skruv- och bajonettfattning om det skulle saknas stickkontakt i rummet. Reservmediciner. Givetvis av läkare föreskrivna vaccineringsar och dessutom en spruta gammaglobulin varannan månad. Aron lärde sig att ta sprutor helt avslappnad och var inte längre rädd för dem.

Vårt svåraste problem var bristen på svensktalande lekamrater. De kunde bara delvis ersättas av "vännerna": Nalle och Lotta, deras son Artur och hunden Gårdvaren. Men Aron investerade en förbluffande mängd liv i dessa varelser, som blev en parallellfamilj till vår egen och hjälpte honom genom många kriser.

Andra trygghetsskapande faktorer var "kojen" (nappen), "tröjan" (en gammal ljusblå babytröja med knapp som man kan gnida meditativt mellan tumme och pekfinger) och "pulet" (ett täcke med blårandigt påslakan). Några sådana saker måste vara med. Och det är viktigt att man har vissa rutiner, ritualer, ceremonier, som alltid är desamma och ger en känsla av kontinuitet när platser och människor växlar.

Med några sådana små knep kommer man långt. Vi kom runt hela Latinamerika. Det kärvade till ibland som ni kommer att få se. Men det går att resa med barn. Det är också för att visa det, som jag har utgivit de här anteckningarna.

I Venezuela

Ur boken "Resa med Aron"

Aron ville bada i Maracaibosjön. Jag sa nej och vi dividerade en stund. Aron tyckte **inte** vattnet såg smutsigt ut, trodde **inte** att stan släppte ut avloppsvatten där, sanden gjorde det brunt etc. Slutligen tog jag till de okända fiskarna och havsdjuren, maneter som bränns, smådjur som tränger in under huden, piranas som äter rent en fot på nolltid. Trodde inte såna fanns här men ansåg att vi inte skulle bada. Aron:

— Vi borde egentligen ha en bok om de' där så vi **visste** va de' fanns nere i vattnet.

Sen pumpade han mig på alla vattendjur jag kände till, hur stora de var, vad de åt, hur vassa tänderna var, hur fort vattenormarna simmade etc. När mina kunskaper var definitivt uttömda, övertog han själv.

— Men **jag** vet!

De' finns en liten vattensnigel som heter **agår**

å vet du hur vassa tänder dom har?

Som en vass kökskniv eller en såg!

Å **om** dom tror att en människa ska anfalla — **då!**

då anfaller **dom** istället

å äter opp hela männskan

allt köttet

å allt som finns inuti också

å därför e de' bäst att man inte **oroar** dom.

Vi sitter i mörkret i baren på första maj. Alla är lediga. Det enda som serveras är dyr buffet med kallt kött och tunga. Ljus i kokosnötter.

— Varifrån **kommer** köttet?

— Hur menar du?

— Jo, från en fabrik eller så?

— Korna på ängen, i ladugården.

— Jaha . . .

(Tankfull.)

— Va säger korna när dom leds till köket?

(Bortförklaringar. Vi äter ju!)

— **Tunga?** Var kommer den ifrån?

— Kotunga.

— Hur **gör** dom?

— Vad?

— När dom **tar ut** tungan?

— Vet inte.

— Står dom på **ryggen** på dom?

— Nä, tror jag inte.

— **Vet** du?

— Nää . . .

— Jag tror dom gör de' me **motorsåg**.

— Knappast. Tror jag inte.

— Jo, för **jag** tror de'!

Du! Varför har vi **aldrig** varit på nåt KODÖDNINGSSTALLE!

Å gjort reportage eller så?

Mitt och visbokens förråd av sånger är slut och jag har fått gå över till psalmer. Svårigheten är att så många ord måste förklaras. "Se vi gå upp till Jerusalem" har ingått i godnattsångerna sista veckan. Jag försökte först med bara melodin, men Aron ville absolut ha orden, och där finns många underliga. "Den smärtfyllda kalken smaka".

Hur vaknar man med Herran? Och varför? Detta med Jesus är något konstigt. Han hänger överallt, i taxibilar, vägkapell, bondehem, på kaféerna . . . Aron frågar ständigt om det egendomliga att människor tror att det lönar sig att be till Jesus och tända ljus. För han **finns** ju inte. (Fast ibland fnissar Artur att han finns i verkligheten.)

Vi har berättat om Jesus, att man inte ens säkert vet om han har funnits, att somliga forskare anser att han var en revolutionär som ville hjälpa de fattiga. Därifrån associerade Aron idag till Simon Bolivar, som står här på alla torg, och till de fem männen som lyckades ta sig ut ur Bolivia till Chile.

— Menar du dom som tillhört Che Guevaras grupp?

— Ja. **Såg** vi honom?

— Nä.

Jag förstår inte nu varför jag ljög om det och inte heller varför vi inte lät Aron se Che där i Vallegrande. Hade det inte varit bättre att han fick se hur naturligt det är att vara död?

Körde norrut från Ciudad Bolivar vid Orinoco. Aron behövde sova men kunde inte. Måste i varje fall vila en stund, sa vi bestämt. Svett och salt kliade, bilen full av reflexer, trots att fönsterna var förhängda.

Märkte efter en stund att han satt upp med nallarna mellan benen, tyst och avvaktande. Som den som vet att han gör något otillåtet.

(Modellen vore naturligtvis att ge ungar en känsla av att de alltid gör något orätt och så få dem fogliga. Är det så det går till? Att få fram väluppfostrade exemplar som sitter stilla på sina stolar och väntar på att bli tilltalade?) Efter en stund började Aron sjunga, alla sömnsångerna. Först viskande, sen — när han märkte att vi accepterade händelseutvecklingen — allt högre. När han slutligen gastat sig igenom What shall we do var förtrollningen borta och livet tillbaka i sina vanliga gängor.

Barnfientligheten här i Sydamerika är chockerande. Visserligen "älskar" folk barn, kastar sig över dem, nyps, kittlas, sliter lekfullt ifrån dem björnar och bilar, men ingens beträktas de som människor.

Det skulle inte falla dem in att överfalla arbetarna vid ett bygge, men en unge som jobbar där i utkanten angriper de skoningslöst.

Jag nyper numera tillbaka.

En medelålders dam i Pasto i södra Colombia gav sig på Aron och började nypa honom i magen. Jag bad henne

Foto: författaren.

låta bli men det hjälpte inte. Då nöp jag tillbaka på henne under samma förtjusta utrop:

Oh, va hon e gullig! Va gullig! Lilla tjockis!

Hon sprang. Jag minns hennes ögonvitor.

Och barnens behov?

Inte klänga på murarna. Inte gå på gräsmattorna. Inte balansera på kantstenarna. Inte vila på kyrktrapporna. Då visslar den evigt närvarande polisen och gör tecken. Inte så!

Allt är förbjudet och ingenting annat finns. De rester efter slutanvända lekplatser man ibland stöter på är i allmänhet livsfarliga. Rutschbanans plåt kröker sig knivskarpt uppåt, gungställningen har lossnat helt från marken... Quito, Rio, Buenos Aires hör till undantagen.

De enda som förväntas leka är överklassbarnen, på den importerade gungställningen hemma i trädgården eller på de privata Country Clubs dit de rika kör på söndagen. Medan föräldrarna tar sig en drink vid swimmingpoolen gungas barnen av vitklädda indianbarnflickor, leds runt på ponnies.

Rivningstomterna är vår enda tillflykt i städerna. Där finns sand eller åtminstone murbruk och Allmänna Ordningen störs inte om Aron leker där med sina bilar, även om jag ofta får kritik av förbipasserande för att han smutsar ner sina kläder. Tyvärr är tomterna också inofficiella latriner. Officiella existerar knappast, man köper sig tillgång till avträdet på kaféerna med en Coca-Cola. De svartklädda herrarna hajar till när de upptäcker oss men utträttar förargade sitt värv.

Ska nu **detta** vara ett ställe lämpligt för lek, señora!

Alla länder är inte lika fientligt inställda som Venezuela, där man inte får passera framför en staty av Simon Bolívar med barnvagn. Parkpolisen kommer rusande och driver en indignerade tillbaka.

— Men señora! Med **barnvagn!**

Allt är avpassat för de vuxna. Och de rika. Arons reservsandaler tog slut. Vi letade i Peru, Ecuador, Colom-

bia, Venezuela. Överallt erbjöds vi smala små herrskor med snörning. Och här är varmt.

— Sandaler för treåringar!? Nej, men för er, señora, har vi ett par förtjusande i guld...

Vi hittade slutligen ett par röda perforerade flickskor med sleif för drygt fyrtio svenska kronor. Hur många kan betala det i Venezuela?

Och maten. På ett enda ställe har det funnits barnportion, Fusagasuga, Colombia. Endast på de elegantaste hotellen kan man få fram lagad mat (till à la carte-priser) före åtta på kvällen. I Chile ingenting före nio. Räddningen är småkaféer som serverar hamburgare med bröd, men det tar ofta nån dag innan man hittar de användbara stäl-lena på smågatorna runt hotellet.

Och barns intellektuella behov?

På Nationalmuseet i Bogotá får inte barn under sju år komma in, inte ens med föräldrar.

Och på de ställen på kontinenten där man släpps in följer vakten en i hälar och ingriper så fort barnet rör sig. Torkar länge och demonstrativt bort de fingeravtryck som inte hamnat på montern, manar till sänkt röstläge i de tomma salarna. Jag har aldrig någonstans känt mig så utfrusen som på museer i Sydamerika, när jag och Aron med mig. Och han älskar museer, förra vintern var vi på Tekniska och Moderna ett par gånger i månaden. Få stäl-len har aktiverat honom mer.

På Boliviamuseet i Caracas är golv och gårdar stenlagda. Aron var trött i värmen och jag fick lov av vakten att låta honom sitta kvar i vagnen medan vi gick runt. På andra våningen finns mörklagt rum där Bolívars värjor hänger i skimrande punktbelysning. Efteråt förstod jag att detta rum var det heligaste men i mörkret lade jag inte märke till, att golvet var täckt av mörkblå matta, utan körde in. Och jag tror att de två vakterna skulle ha slagit mig till golvet om jag inte varit utlänning. I alla händelser har jag inte sen jag blev vuxen fått en sån utskällning.

Vilken vansinnig fräckhet att komma in här **med vagn!**
Se!! Se såna **märken** vagnen lämnar i mattan!

Jag suddade ut de lätta avtrycken och avslutade hastigt besöket.

— En gång så minns jag att de' va en **tjuv**
som försökte ta Nalles **Volkswagen**

men då kom poliserna i sin Mercedes
å så fort som en fläkt rullade hjulen!
(Snurrar armen för att visa hastigheten.)

Men dom sa:

De' här ska vi ordna.

Å polisen band tjuven såhär
me armarna här (bakom)

å om fötterna å knäna

å där uppe vid höfterna,
för han tyckte de' va en dum tjuv.

Å de' tyckte Nalle va **bra**

för tjuven tänkte ju ta hans Volkswagen.

Men negern togs bort

bunden vid höften å benen å armarna.

Å så rymde han.

Å sen så försökte tjuven ta Nalles **böcker**

om Colombia å Ecuador

å då kom de' tre snutar

å Nalle på hans Lambretta

å så band dom honom **igen**

å så sköt polisen!

— Så otäckt.

— Jo, för han försökte ta Nalles **intervjubok**

å hans viktiga **tavlor**

som va målade av fina personer

som gjorde revolution i Sydafrika!

Å han försökte ta hans **reseguideböcker också**.

Å vet du **varför** han gjorde de' där?

(Förvirrad paus.)

För de' **va** hans saker.

De' **hade varit** negerns saker.

— Hurdå?

— Han hade... köpt dom i en affär...

(Paus.)

Men de' **värsta** va

att han tagit ett väldigt viktigt **papper**

väldigt viktigt...

(Paus.)

Va **äter** negrerna ute på landsbygden? Majs?

Varför får dom inga arbeten?

Tycker dom vita att de' e **rätt å bra**

att de' e **orättvist?**

Tänkbara ingredienser.

1. Vi hamnade i förrgår mitt i polisjakt på två unga negrer. De höll på att springa omkull oss då de skulle in

bakom en trädgårdsmur. Vi såg hur den ene greps och fördes bort med pistol i ryggen. Visselpipor och upphetsning.

2. Nalle, hans viktigaste ägodel, har stulits, flera av hans bilar, stora läderkofferten i Bolivia.

3. Det bor negrer här. I Sydafrika också. Kanske finns det en förklaring? Kanske hade negrerna rätt i alla fall?

Hatet mot tjuven som tog Nalle.

Solidariteten med negrerna.

— Å en gång så va de' ett sånt där **kanonkrig**

å dom hade krigsskepp naturligtvis

å gevär å pistoler hade dom också

å spjut...

Å då tänkte Nalle på hur vi skulle göra

för man fick inte komma **över** sjöarna

så bilen fick stå där å vänta

tills strömmen hade runnit undan.

— Strömmen hade väl ingenting med kriget att göra?

— Jo, för de' stod soldater hela tiden vid vägen

å knallade å sköt

å dom hade **sågar** till å me på gevären

å spjut.

Å då tänkte Nalle — han hade en Volkswagen på den tiden å han körde i sån här fart...

(Kutar iväg genom rummet, glömmar var i berättelsen han är.)

Å en gång så hörde dom hur de' **knackade**

å Nalle hoppade ner över ratten såhär (visar rädslan)

men de' var bara ett enkelt fel

å Nalle sa: kedjan måste svetsas helt enkelt!

Men båten sjönk å alla som var me **dog**.

Å jag har varit me i ett krig

å **sett** hur de' **e**

å Lotta me, hon har **sett** de'...

(Åter smörgås.)

En gång minns jag

att jag å Nalle vaknade på natten

av ett litet **skrapande**

å de' va på natten

å då tittade vi efter

å då va de' en kackerlacka

å dom e inte vidare trevliga!

Då såg vi att där va ett litet hål

som ledde ut i trädgården

å där fann dom kackerlackans bo

å dom **dödade** den

å tog av de' som sitter här (visar)

å håller vingarna å huvudet

å Nalle stampade till boet

å hålet där den kunde gå ut

så att den inte kunde tränga sej ut

å han trampade till **hårt**
 å sen kom en ångvält
 å de' blev så hårt så den kom aldrig ut mer.
 Aron har blivit rädd för ljud, i synnerhet små oidentifi-
 erbara.

Han rusade uppjagad ut ur badrummet medan jag höll
 på att packa.

— Va **menar** du me å skrämma mej så!

Jag blir rädd, fattar du väl!

Pappret hade prasslat på "farligt" sätt.

Han for idag upp i sängen till mig när jag strök en pas-
 sage i anteckningsboken. Flinade förläget, när jag upp-
 repade och visade varifrån ljudet kom. I morse blev han
 skrämd när Sven kom in i rummet utan att säga något.

— Jag blev rädd när jag bara såg en **halv** människa så-
 där...

förklarade han senare på kvällen.

— Du Cilla!

Jag tror att bajet **är** maten!

Å ser du hur de' ringlar!

Varför sjunker de'?

Titta! De' ser ut som en flodhäst!

Den har mun, ögon å panna!

Den ser ut som en flodhäst som **sörjde**.

Lite papper!

(Jag rycker ut.)

Nähä! Jag klarar mej **själv**!

— Cilla! Vinden viner!

De' e **vinter** också! Kom! Kom!

Kom för tusan!

De' e ett träd som blåst ikull

å där ligger ett par små djur.

Kommer de' nån å hjälper dom då?

Här ligger dom

(Aron med vänner under pulet)

å dom hade sitt bo i ett bokträd

å de' va så svagt

så de' blåste omkull i vinterstormen — pang!

Hjälp dom!

Den store **vet**

att dom kan göra sej ett riktigt bo

bara man har en kudde å en poncho

å Nalle slinker in

så man bara ser benen på honom

å den lilla pojken

(kramar Artur)

kommer inkrypande

å nu ligger dom i en stadig gran.

Stormarna viner

piper

små små fåglar flyger förbi

dom små uttrarna

nä, små aporna — vinden viiner! —

så dom ligger tätt tillsammans

å en apa sätter sej rakt upp

för nu kommer de' ett stort lejon

å gräver på vårt hus.

(Barsk röst.)

E de' du som har blåst omkull trädet?

Jag ska ta min pilbåge å skjuta...

Nä, de' va dumt

men de' va ju en tiger

som hade gnagt av barken på trädet

så saven rann bort

å förstörde deras spis (?)

Å jag ser nån som gräver i snön

men nu e dom borta

de' har hänt att trädet blåst omkull, hela granen

uppe i toppen hade dom boet...

Cilla! Kom! Till ett litet varmt bo'

Vill du ha nåt å äta?

En tårta?

En körsbärstårta?

En sån där riktig?

Varsågod!

Å här sitter pappan å den lilla björnpojken

å mumsar.

(Låtseäter smaskigt.)

Cilla, kom å ligg här hos mina små!

(Börjar bygga nytt hus.)

Kom å se på mitt hus!

Jag håller på me bjälklaget

å de' e av gummi.

Gummi kan inte husbocken tränga sej in i

de' kan dom **inte**!

Jag bygger väggarna me korsförband där nere

å de' ska bli ett bra hus

å där ska va rum för hembiträdet också.

— Hembiträde?

— Jo, de' e som en kokerska å camarera på en gång
 vet du väl?

(Bygger vidare.)

"Kära nån!" ropade mina arbetare

förskräckta å upprörda,

de' har **rasat** på deras hus, (huset rasar)

de' e nog nån som varit **oförsiktig**

all tegelstenen vrålar omkring

å där inne

å där under

där kan man inte leva!

De' va synd.

Resa med Aron. Av Cecilia Lindqvist. Bonniers,
 Stockholm 1969. 258 sid. Ill. Pris 39:50 kr.

Barn i Öst- och

Västtyskland

Två former av barntillsyn i Östtyskland

Ur rapport från en studieresa

I Sverige innefattar ju begreppet barntillsyn både daghem, lekskolor, familjedaghem och fritidshem för skolbarn; ofta inrymmer en och samma byggnad blandtyper av tillsynsformer. Hos oss hör hela barntillsynen hemma under socialstyrelsen. Barnhem för varaktig vård har vi i ganska liten utsträckning, och de räknas inte in i begreppet barntillsyn. Hos oss tas daghemsbarn emot från och med 6 månaders ålder.

I Deutsche Demokratische Republik (DDR) har alltsedan republikens tillkomst rått brist på arbetskraft efter den stora åderlåtningen under kriget. Man behöver kvinnorna ute i arbetslivet, och följaktligen måste man ordna möjligheter för tillsyn av barnen. *Familjedaghem* med ekonomiskt stöd av det allmänna förekommer inte, och vad *fritidshem för skolbarn* beträffar, har det stora antal barn, som skulle ha behov av att söka sig dit, gjort att man numera inte kan ha särskilda fritidshem, utan tar emot skolbarn under fritid inom själva skolväsendet. Kvar står *Kinderkrippen* och *Kindergärten*. Ingen av dem motsvarar exakt vad vi menar med daghem och lekskolor. Båda formerna är avsedda för barn till yrkesarbetande eller studerande mödrar.

Man använder inte vårt begrepp barntillsyn, utan framhåller i tal och skrift, att barnen redan från spädbarnsåldern måste få vård, uppfostran och bildningsmöjligheter allt efter sin ålder i institutionerna.

Barn under 3 år

Kinderkrippen tar enbart emot barn, som ännu inte har fyllt 3 år; och barnen kommer dit redan vid 2 månaders ålder. En Krippe kan vara avsedd för dagvård, veckovård eller stadigvarande vård.

Inom få år väntar man att ha hälften av alla barn i åldern 2 månader t. o. m. 2 år i Krippen och antalet veckohem och barnhem inom Krippen är ganska högt. Problemen för hygieniker och epidemiologer är därför stora, men också problemen för den pedagogiska personalen. I en undersökning för några år sedan fann man, att de barn som sköttes i hemmen av sina mödrar var kroppsligen friskast; därnäst kom de barn, som tillbringade större delen av dagen hemma, men besökte någon institution under några få timmar. Sämre hälsotillstånd fann man re-

dan hos daghemsbarnen; ännu sämre hos veckohemmens barn, och det sämsta hos barnhemsbarnen. En del av dessa skillnader ansåg man möjligen kunde förklaras av de större smittoriskerna på institutioner. Men man kunde inte bortse från, att hospitalismen kan förorsaka även fysiska skador — om spädbarn och småbarn lider brist på utvecklingsstimulans av skiftande slag, ger den psykiska svälten utslag i avtynande och sjukdom. Därför har man nu gjort upp nya planer för arbetet inom Krippen.

Jag hade tillfälle att besöka flera Krippen i Karl-Marx-Stadt (f. d. Chemnitz) och Halle. Alla var enplanshus med några få avdelningar bara. Varje grupp disponerade två rum, ett sovrum och ett för lek och måltider plus isoleringsrum. Varje sköterska hade hand om sex barn. Påfallande var den omsorg, som lagts ner på att söka förebygga smittorisker; isoleringsrummen hade separata luftintag och -uttag, tvätt- och toalett-möjligheter. Det fanns separata toaletter för personal tillhörande de olika avdelningarna och dessutom separata duschrum. För gäster fanns också separata toalett- och tvättrum. All tvätt sändes bort.

Till de institutioner jag såg — och de låg mitt inne i storstäderna — hörde alltid stora solterrasser för de yngsta och härliga lekplatser med dels en cementerad yta närmast byggnaden, dels grusytor med rutschbanor o. d. nedsänkta i djup sand för att förebygga skador vid fall samt en liten inhägnad trädgård och en stor gräsyta att leka på — "Spielweise". Man delar av ytan genom låga häckar, som barnen kan titta över, men på den stora gräsmattan skall barnen ha tillfälle att röra sig fritt. Kullar att springa uppför och nedför anordnas, om inte terrängen redan är kuperad. För att barnen skall skyddas från att komma utanför området är detta som hos oss kringgårdat med staket; men innanför staketet planterar man buskar och träd.

Barn i åldern 3—6 år

Med *Kindergarten* avses i DDR både vad vi menar med daghem, veckohem och hem för mera varaktig vård, allt beträffande barn i åldern 3—6 år. Vid 6 år börjar barnen skolan.

Jag besökte bl. a. en Kindergarten i storstad, mycket snarlik den Krippe jag redan berättat om, fast tillrättalagd för äldre barn. Utomhusutrymmena var stora, och man återfann både cementerad yta, grus och sandytor, stora gräsmattor och en liten trädgård.

Sammanfattande erfarenheter

Av de erfarenheter från DDR, som vi kanske med fördel skulle kunna omsätta i Sverige, vill jag sammanfattningsvis framhålla följande.

1. Insikten om att de allra första åren i en människas liv är så betydelsefulla, att det inte är tillräckligt att bara ge barnen god kroppslig vård, utan att man från början måste tänka på att ge stimulans till allsidig utveckling.

2. Insikten om att personalen för de yngsta därför måste ha en lika gedigen utbildning som den personal, som har hand om de äldre förskolebarnen.

3. Önskemålet att tillräckligt stora ytor redan vid planeringen av nya bostadsområden reserveras för

barnstugorna, och fördelarna för barnen med bl. a. stora gräsytor och någon liten trädgårdsplätt.

4. Det angelägna önskemålet, att vi måtte få en samarbetsgrupp av specialister inom socialstyrelsen, bestående av barnläkare, barnpsykologer, forskollärare m. fl., som kontinuerligt arbetar med frågor rörande samhällets barntillsyn.

5. Angelägenheten av att denna arbetsgrupp får möjlighet att experimentellt pröva idéer och uppslag i försöksinstitutioner, utspridda över landet.

6. Angelägenheten av att gruppen utarbetar riktlinjer för arbetet inom barntillsynen, mera utförliga än de Råd och anvisningar, som redan finns.

Skolpedagogik och förskolpedagogik i Västtyskland

Ur rapport från en studieresa

I Västtyskland liksom i de flesta andra länder har Kindergarten och Kindertagesstätte (jmf lekskola, daghem och fritidshem) inte inrättats i tillnärmelsevis den omfattning som skulle behövas. Ett ständigt växande behov av vård och passning av barn i förskolåldern har i allt högre grad tillgodosetts på bekostnad av förskolpedagogisk verksamhet.

Skolplikten i Västtyskland inträder redan när barnen fyller sex år. Föräldrarna är numera hårt inriktade på att underlätta även de små barnens skolgång för att härigenom ge dem större chanser upp genom skolorna och senare för karriär. De är alltså vakna för nya idéer och önskar förslag på hur något slag av förträning kan ordnas för barnen innan skolan börjar.

”Tidigläsning”

Avsikten med det forskningsprojektet, som började hösten 1968 i delstaten Hessen, är därför att genom försök med skolgång redan vid 5½—6-årsåldern se hur denna återverkar på barnens utveckling och anpassning till skolan.

Sju skolor har valts ut för ändamålet. Två av dessa skolor ligger i Frankfurt am Main, en av de få städer i Västtyskland där en skolstyrelse står som huvudman för den kommunala förskolverksamheten. Inom var och en av skolorna pågår försök i två

parallellklasser med 20—22 barn i varje, i undantagsfall upp till 40 barn.

För intagning i Früheinschulungsklass fordras att barnet är läkarundersökt varvid särskilt vikten och längden kontrollerats. Intelligenstest förekommer däremot inte.

Barnen ställs dock inför vissa prov när de börjar på hösten och efter vårterminens slut. I den ena klassen mottas 5½—6-åringar, i den andra 5—8-åringar. I senare fallet undervisas ”normala” 5- och 6-åringar tillsammans med sent mogna 7- och 8-åringar. Vanligtvis kommer barnen regelbundet kl. 9.00 och tillbringar omkring 2½ timme i skolan, sammanlagt 14 timmar i veckan. I det dagliga programmet ingår så kallad arbetstimme som kan utsträckas till längre tid allt efter barnens förmåga till uthållighet och koncentration. Den övriga tiden anslås till lek ute på skolgården.

I dessa parallellklasser arbetar en lägstadielärare och en Jugendleiterin (den sistnämnda är närmast att jämföra med svensk forskollärare som har flerårig praktik som föreståndare samt vidareutbildning). Med lärarnas olika pedagogiska utbildning vill man åstadkomma ett utbyte av erfarenheter och en viss samordning i metodiken mellan skolpedagogik och förskolpedagogik.

Den yttre miljön i Früheinschulungsklasserna har

med hänsyn till deras uppgift närmast karaktär av lektionsrum och lekrum i förening. Några extra utrymmen utöver förrådsrum har inte anvisats för verksamheten. Denna bedrivs i vanliga klassrum som ligger intill varandra med öppen dörr emellan för att underlätta samarbetet mellan de båda pedagogerna och tillåter att alla får röra sig fritt inom de två rummen.

Möbleringen är lika i de båda klassrummen, enkel och begränsad till bord och stolar i lämplig höjd för barnen, låga bänkar, materialhylla, ett par stolar för vuxna och den traditionella "svarta tavlan". Vid träning i rytmik, gemensamma lekar och övningar som fordrar fri golvyta måste rummen möbleras om.

Skall "tidiginskolningen" ge barnen en försmak av det kommande skolarbetet, underlätta anpassningen till skolmiljön och bidra till deras sociala mognad och intellektuella utveckling måste också arbetsmaterialet väljas med omsorg. Den mångfald av leksaker och olika slag av verktyg som vanligen ingår i den pedagogiska utrustningen i en välordnad Kindergarten/Kindertagesstätte saknas här. I stället har man valt ett mer rikhaltigt material för barnens sysselsättning och undervisning i vilken även ingår Montessori-material. I Früheinschulungsklasserna "arbetar" barnen nämligen mest vid borden utan att därför vara bundna till en egen bestämd plats. De väljer själva sysselsättning och byter denna allt efter intresse och uthållighet. I sysselsättningen tränas bland annat deras handmotorik vilket ökar känslan av säkerhet och förmåga att klara uppgifter som kräver precision. Olika sinnesövningar tränar bland annat deras blick för färg och form och ger dem en viss materialkännetekning. Genom materialet de leker och handskas med lär de sig uppfatta antal och bedöma vikt och mått och skilja på olika geometriska figurer. Rita, klippa, måla och modellera ingår givetvis också i de olika aktiviteterna. I lekens form, genom spel av olika slag gör de sig förtrodda med bokstäver och siffror. När de själva visar intresse för det får de även metodisk hjälp att börja läsa, räkna och skriva.

Förskolan

För närvarande ser man med bekymmer på att det på många orter tas emot ett allt för stort barnantal i förskolgrupperna vilket försvårar och i vissa fall omöjliggör en individuell och kvalitativ handledning av barnen. Ett starkt önskemål är att antalet barn främst i daghemmen begränsas till högst 15 i varje grupp för 3—5-åringar mot nuvarande 20

—25 barn. Barnantalet i avdelningar för spädbarn och småbarn överensstämmer så gott som helt med vad som tillämpas i Sverige. Däremot ställs högre krav än i vårt land på antalet fackutbildad personal per avdelning. I Hessen fordras minst två förskollärare i varje avdelning och dessutom en fackutbildad kraft som extra hjälp för två avdelningar. Institutionerna är vanligen inrymda i stora mycket påkostade byggnader. För barnen beräknas det primära yttinnehållet till endast 1,8—2 m² per plats. Sekundärutrymmena är däremot mycket rymliga med stora entréer, breda korridorer och hallar. De generöst tilltagna grönområdena som för barnens utelek ordnas även i centrala stadsdelar i direkt anslutning till Kindertagesstätten bidrar till att minska deras prägel av anstalter.

En aktuell fråga i Hessen är de tillbakavisade skolpliktiga barnen vilka som nybörjare efter en tid inte anses kunna följa undervisningen. Inrättande av Vorklassen eller Schulkindergarten förutsätter ett visst antal sådana barn på varje ort. I Hessen kan för närvarande endast 25 procent av dem mottas i förskolklasser. Dessa barn kommer vanligen från en för barnens utveckling mindre gynnsam miljö. De skickas ändå hem i förhoppning att de efter hand skall bli skolmogna. Den frågan är inte heller löst i Sverige.

Sammanfattning

Föräldrarna är numera hårt inriktade på att underlätta barnens skolstart i avsikt att ge dem större chanser för fortsatta studier, utbildning och karriär. Då de på grund av platsbrist inte får barnen placerade i Kindergarten/Kindertagesstätte, vilket de helst önskar, förläts de lätt att gå genvägar för barnens räkning i tron att skolträning i form av bl. a. "tidigläsning" löser problemen. Bland barnpsykologer, förskolpedagoger och skolpedagoger beklagar man detta. Denna inställning hos föräldrarna anses i främsta rummet bero på samhällsutvecklingen med växande krav på den enskilde, bristen på kunskaper utanför fackkretsar om barns utveckling och de tidiga årens betydelse för personlighetsutvecklingen samt den påverkan föräldrarna utsätts för av bl. a. pressen. Föräldraupplysning är därför mycket aktuell i Frankfurt am Main.

Av uttalanden som gjordes, även refererade från andra länder, framgick att man inte har enbart positiva erfarenheter av tidigare skolgång. Den ger i varje fall ingen garanti för att barnen når bättre resultat längre fram i tiden.

Gunvor Paulsen

Höj driftbidraget till barnstugorna!

Till Familjeministern och Finansministern

Svenska Kvinnors Vänsterförbund vill härmed framhålla den stora betydelse som vistelsen i barnstuga måste anses ha för den uppväxande generationen. Genom en sådan vistelse lär sig barnen anpassning i grupp. De lär sig att visa hänsyn och ta ansvar. De får tillfälle till olika slag av skapande arbete. De blir mera harmoniska och får mindre behov av att hävda sig på andras bekostnad. De får sitt behov av aktivitet tillfredsställt på ett positivt sätt vilket motverkar negativa impulser. Denna positiva samhällsanpassning bidrar till att minska barn- och ungdomskriminaliteten och vandaliseringen i bostadsområdena.

Den obligatoriska hälsokontrollen i barnstugorna skapar förutsättningar för barnens kroppsliga och psykiska hälsa vilket kan innebära minskade sjukvårdskostnader även senare i livet.

En annan fördel med barnstugorna är att olycksfallen där blir färre än i hemmen tack vare att lokalerna är direkt avsedda för barnen och att personalen som har pedagogisk utbildning finns där helt för barnens räkning.

Docent Arne Sjølund¹⁾ påvisar med stöd av internationella undersökningar att barnen har större möjligheter till en utveckling i positiv riktning i barnstugemiljö än i hemmiljö. Detta gäller inte minst för barn från mindre god hemmiljö.

Ett tillräckligt antal barnstugeplatser är även ur kvinnornas synpunkt av stor vikt. Endast när det finns möjlighet att lämna barnen på barnstuga kan deras mödrar ta heltidsanställning och vid behov komplettera sin utbildning. Enligt vår uppfattning är det ur samhällssynpunkt av stor betydelse att kvinnor får möjlighet att försörja sig genom eget arbete och att de inte som nu i stor utsträckning sysselsätts i lågavlönade yrken.

Av nu anförda skäl anser vi att statens stöd för en ökning av antalet barnstugeplatser är ett synnerligen viktigt önskemål.

Den 31 juli 1969 fanns det 27.068 daghemsplatser och 5.219 fritidshemsplatser. Det finns för närvarande omkring 300.000 barn under tio år och förvärvsarbetande mödrar och ungefär 200.000 kvinnor med barn under tio år vilka skulle önska förvärvsarbeta om barntillsynen och i vissa fall arbetsmöjligheter kunde ordnas.

Huvudskälet till att kommunerna ej håller en snabbare takt vid utbyggnad av daghem och fritidshem är givetvis

kostnaderna, framför allt driftskostnaderna. Enligt socialstyrelsens statistiska byrå är den genomsnittliga bruttokostnaden för driften 7.473 kr per plats och år i daghem. Detta gäller avdelningar för tre- och fyraåringar samt fem- och sexåringar. Motsvarande kostnad för fritidshem är 3.193 kr per plats och år.

Enligt en kostnads- och intäktskalkyl som utförts vid nationalekonomiska institutionen i Lund²⁾ får staten en nettointäkt av 2.500 kr i merskatt och folkpensionsavgifter för varje nyttillkommen daghemsplats om en gift kvinna tar heltidsarbete med en årsinkomst motsvarande genomsnittet för kvinnliga industriarbetare (mannen förutsätts ha medelinkomsten för manliga industriarbetare).

Kommunen åsamkas däremot en genomsnittlig nettokostnad på ett lika stort belopp sedan dess skatteintäkt, statsbidraget och föräldraavgifter frånräknats.

Med nuvarande driftsbidrag, 1.600 kr per plats och år i daghem och 600 kr per plats och år i fritidshem, är alltså stimulansen för kommunerna otillräcklig. Det förefaller helt rimligt att staten låter sin vinst återgå till primärkommunen, vilket skulle innebära en höjning av det statliga driftsbidraget till 4.000 kr per plats och år.

En bättre utformning av driftsbidraget än ett belopp i kronor vore att bidraget fick formen av ett procentuellt bidrag till barnstugepersonalens löner. Vi föreslår att driftsbidraget per daghemsplats och år utgår med 75 procent av personalens löner.

En kostnads- och intäktsanalys för fritidshem är ännu ej utförd. Man kan dock redan nu förutse att statens intäkter av fritidshemmen blir större än av daghemmen. Fritidshemmen är dessutom mindre personalkrävande än daghemmen. Det finns således all anledning till att staten även ifråga om fritidshemmen bidrar med 75 procent av personalens löner.

Ett ökat statsbidrag till driften av daghem och fritidshem kommer otvivelaktigt att leda till en snabbare utbyggnad. I detta sammanhang kan man ifrågasätta om inte staten borde utfärda normer för platsantalet i barnstugor inom nya bostadsområden, i varje fall i tätorterna. För närvarande är behovstäckningen ej blott otillräcklig utan även starkt varierande. I de 25 största kommunerna beräknas den ligga mellan 3,9 och 33,5 procent av behovet.

Vi är medvetna om angelägenheten av en ökad utbyggnad även av lekskolor så att ej blott de förvärvsarbetande föräldrarnas barn får del av de fördelar som vistelsen i en barnstuga innebär. Ur samhällssynpunkt är en utbyggnad

¹⁾ Sjølund, Arne: Förskoleinstitutionernas inverkan på barns utveckling, Köpenhamn 1970.

²⁾ Jönsson, Bengt: Samhällsekonomska och kommunalekonomiska kostnader och intäkter vid ett ökat byggande av barnstugor. Stencil 1969. (Siffrorna från en överarbetn.)

Höj driftbidraget till barnstugorna!

av lekskolor betydelsefull trots att den ej medför en direkt statsfinansiell vinst.

Med stöd av det ovan anförda anholder Svenska Kvinnors Vänsterförbund att en höjning av det statliga driftsbidraget till daghem och fritidshem sker snarast möjligt. Enligt vårt förslag kan denna höjning lämpligen ta formen av ett bidrag till personalens löner på 75 procent vilket

ungefär motsvarar 4.000 kr per plats och år.

Vi hemställer att regeringen beaktar vårt förslag vid höstens budgetarbete.

Svenska Kvinnors Vänsterförbund

Eva Palmaer

ordf.

Stockholm den 4 september 1969.

Bidrag till driften av barnstugor

Ur socialstyrelsens anslagsäskanden för budgetåret 1970/71

Barnstugeverksamheten är under kraftigt ökad utbyggnad. Efterfrågan på tillsynsplatser kan emellertid under många år framåt icke tillnärmelsevis tillgodoses, trots den ökade utbyggnadstakten. Åtgärder i syfte att stimulera kommunerna till fortsatt utbyggnad är därför enligt socialstyrelsens uppfattning angelägna.

Socialstyrelsen har i samband med anslagsäskanden för de senaste två åren aktualiserat frågan om en höjning av de statliga driftbidragen. Dessa förslag har hittills avvisats, senast i statsverkspropositionen 1969, däri med hänvisning till den översyn av bidragssystemet som påbörjats inom socialdepartementet.

Med hänsyn till kommunernas kraftigt ökade kostnader för barnstugeverksamheten anser sig socialstyrelsen icke kunna avvakta resultatet av här nämnda översyn utan redovisar ånyo förslag till höjning av de statliga driftbidragen. Centrala samarbetsgruppen för planering och utbyggnad av dag- och fritidshem understöder denna åtgärd.

I sina tidigare förslag har styrelsen framhållit att driftkostnaderna för daghem och fritidshem borde — efter avdrag av influtna föräldraavgifter — fördelas lika mellan stat och kommun. Föräldrarna beräknades bestrida ungefär 20 procent av kostnaderna. En lika fördelning av resterande kostnad skulle sålunda innebära att statsbidraget borde motsvara 40 procent av kommunens driftkostnader.

Enligt socialstyrelsens mening bör denna fördelningsprincip fortfarande gälla. Det är emellertid omöjligt bedöma hur stor del av kommunens kostnader som täcks av föräldrarnas avgifter för barnen. Den stora ökningen av kostnaderna ger anledning förmoda att den del som bestrids av föräldraavgifter nu understiger 20 procent. Å andra sidan pågår ute i kommunerna en revidering av taxan för föräldraavgifter, innebärande en höjning av avgifterna åtminstone för familjer i högre inkomstlagen.

Socialstyrelsen föreslår att bidraget från staten beräknas utgå med 40 procent av kommunens driftkostnader, oberoende av den eventuella fördelningen mellan kommunen och barnens föräldrar.

Driftkostnaden beräknas i dagens prisläge till i medeltal ungefär 7.500 kr för plats i daghem och 5.400 kr för plats i fritidshem. Nu gällande driftbidrag utgör 21 procent respektive 11 procent av driftkostnaden. Ett bidrag motsvarande 40 procent av här be-

räknad driftkostnad uppgår till 3.000 kr per plats i daghem och 2.160 kr i fritidshem.

— — —

Det har i olika sammanhang anförts kritik mot konstruktionen av driftbidraget till barnstugor. Det har ansetts otillfredsställande att driftbidrag till daghem utgår med samma belopp per plats trots att driftkostnaden per plats varierar med hänsyn till vilka åldersgrupper av barn en avdelning är avsedd för.

Enligt socialstyrelsens anvisningar skall högsta antalet platser per avdelning vara följande: i spädbarns-avdelning 10 (4+6); för 2-åringar 8; för 3—4-åringar 12 samt för 5- och 6-åringar 15.

Småbarns- och spädbarns-avdelningar är jämförelsevis dyra i drift. Persontätheten i förhållande till platsantalet är större i dessa avdelningar än i en avdelning med 15 platser, varför lönekostnaden är ungefär lika hög i de små avdelningarna som i 15-platsavdelningar.

Detta gäller även övriga fasta kostnader såsom t. ex. lokalkostnaderna. I stort sett planeras numera de flesta barnstugeavdelningar lokalmässigt för 15 platser för att kunna anpassas till flexibel användning.

Om driftbidrag utbetalas i form av ett bidrag per avdelning beräknat med hänsyn till kostnaden för en avdelning med 15 platser skulle nämnda olägenhet elimineras. Ett bidrag per avdelning som utgår oberoende av antalet platser skulle dessutom ha fördelar ur administrativ synpunkt.

Med hänsyn till här nämnda omständigheter föreslår socialstyrelsen att reglerna för statsbidrag till driften av barnstugor ändras så att bidrag utgår per avdelning i stället för i form av platsbidrag. Nuvarande regler för antalet platser per avdelning med hänsyn till barnens ålder och mognadsnivå skall dock fortsätta att gälla.

De nya bidragsreglerna, som förutsätter ändring av nuvarande bestämmelser, bör träda i kraft fr. o. m. 1.7.1970.

Med utgångspunkt i en medelkostnad av 7.500/plats i daghem och gemensam barnstugeavdelning och 5.400/plats i fritidshem samt med hänsyn till att en avdelning maximalt omfattar 15 platser har styrelsen beräknat storleken av ett statsbidrag per avdelning. Bidraget har beräknats motsvara 40 procent av driftkostnaden eller (3.000×15) 45.000 kr resp. (2.160×15) 32.400 kr per avdelning.

Det roliga hemmafrulivet...

På promenad möter vi nyblivna mamman i sällskap med en ung flicka, vilken presenteras som kusin och nyligen utexaminerad barnsköterska. Barnet, som är välskapt och rart, beundras och vi pratar barnspråk en stund.

"Så bra att ha egen barnsköterska, det är inte allom givet", skämtar vi. "Det blir väl utmärkt sen, när du ska börja arbeta igen!"

"Jag ska inte arbeta mera", svarar mamman bestämt. "Det vill säga, tre månader måste jag ju förstås. Men sen slutar jag."

"Hur så", frågar vi förvånat.

"Jo, först stannar man hemma i sex månader efter nedkomsten. Sen måste man jobba tre månader innan man slutar. Annars får man inte betalt."

Det går upp ett ljus för oss. Vi förstår gången i det hela. Ändå frågar vi vidare, för vi vill veta ännu mera om unga mödrar i vårt samhälle.

"Men du har ju en bra plats, — är det inte tråkigt att sluta?"

"Nej, — jag får helt enkelt inte lov att arbeta längre" blir det glada svaret.

"Får du inte lov, varför det, är du sjuk?"

"Inte alls. Men jag får absolut inte lov för Sven, han vill att jag skall vara hemma hädanefter", strålar den lilla nöjda mamman.

Och kusinen, barnsköterskan, vill hjälpa henne att förklara, så att vi riktigt skall förstå.

"Visst skall Ulla stanna hemma. Det är ju synd att lämna en sån här liten baby på barndaghem. Tänk vilka kontaktsvårigheter som uppstår i de stackars familjer som tvingas lämna bort sina småbarn på daghem!"

Då häpnar vi igen.

"Men, fröken är ju själv barnsköterska. Personalen på barndaghemmen är ju särskilt skolade för att ta hand om ungarna. Vad är det som är synd?"

"Jo, visst är daghemspersonalen välskolad och vården bra, men det är väl ändå bäst om småbarnen får vara hemma. Om modern inte behöver arbeta, för inkomstens skull menar jag, så tycker jag hon ska vara hemma och sköta sina barn."

"I så fall är det ju tur för alla examinerade barnsköterskor att det finns så många mödrar som måste lämna bort sina barn. Medan dom arbetar. För inkomstens skull. Dom har inget val."

"Ja", tycker barnsköterskan. "Det är väl tur för alla dom att det finns barndaghem!" vänder hon på steken.

"Visst, visst" tycker vi också. "Sen finns det ju mödrar som tycker om sitt arbete och själva önskar fortsätta sitt yrke. Om det behövs eller ej, för inkomstens skull menar jag, så vill dom helt enkelt arbeta för att det intresserar dom."

"Ja" ropar barnsköterskan glad "det är väl tur att det finns daghem för deras barn också! Annars vore det ju synd om både mödrarna och barnen!"

"Ja, alla tycks ha tur, om dom får välja vad dom vill göra". Vi krånglar till samtalet litet. Vi provocerar. "Men Ulla här, hon får ju helt enkelt inte lov att arbeta. Hon har inget val. Hon måste stanna hemma, för att Sven vill det."

Då äntligen får vi höra Ulla säga det som hon hela tiden illa dolt, det som hon gärna ville skylla på Sven, (som i själva verket har dåligt betalt och, om sanningen ska fram, inte riktigt vet hur ekonomin skall klaras, m. a. o. har egentligen inte alls råd att hålla en hemmafru).

"Jag vill ju själv också vara hemma. Det är mycket roligare än att arbeta på ett tråkigt kontor. Jag tycker det ska bli skönt att slippa." Ulla märker att hon försagt sig. "Men det förstås, att även om jag ville arbeta, så skulle Sven aldrig tillåta det." Så gömde hon sig igen bakom Svens beslutsamhet. Hon och kusinen drog vidare med barnvagnen, mot det roliga hemmafrulivet.

Representativ sekreterare...

Jag fick just höra — med mina arma lyhörda öron — att fem (5) välutbildade unga kvinnor sökt platsen som sekreterare åt ett team manliga, förstås, konsulenter. Ingen av dem fick platsen. Ingen av dem var tillräckligt representativ. "Du förstår" sa en ur teamet, "hon måste kunna visas upp för kunder, och sånt. Hon måste kunna hänga med som värdinna på våra jippon, och sånt."

Med representativ avsågs alltså i detta — föga enastående — fall, att vara snygg. Antagligen helst skön som synden. Och välklädd. Attraktiv.

Jag kunde dåligt dölja min inre protest, och konsulten skyndade sig att förklara:

"Ja — hon måste förstås vara säker i jobbet också, det är givet!"

Ja, hon måste vara både duktig och snygg, sekreteraren —värdinnan. Det är givet. Själva ser dom där konsulenter ut lite hipp som happ, och herrkläder, ja, vad tycks om dom?

Anna Svensson

Svenska folkets undangömda öden

Författaren till denna bok, Gustav Johansson, har under 50 år verkat inom kommunistiska partiet, under 37 år i partiets ledning, under 25 år som chefredaktör för Ny Dag och under 18 år i riksdagen.

Indoktrineringen av det svenska folket sköts av massmedia. Vi skall anpassas till att uppfatta beroendet av de kapitalistiska staterna, främst USA, som normalt och ett stöd åt de socialistiska staterna som något extremt.

Hur skulle massmedia ställa sig om låt oss säga ryska eller kinesiska journalister anställde korsförhör med den svenska regeringen om vår hjälp till pundet och dolarn som hjälper USA att fortsätta sitt folkmord i Vietnam? Vilket ramaskri skulle det inte bli i pressen?

Gustav Johanssons nyutkomna bok "Svenska folkets undangömda öden" visar hur det gick till under andra världskriget. Boken ger oss skakande exempel på hur den opinionsbildande apparatens makt utövades i Sverige under början av 1940-talet då Hitler av våra styresmän tippades som segrare.

Det var den tid då Finlands sak var vår, då Danmark och Norge ockuperades av nazisterna och då Sverige kunde ha rönt samma öde om inte Sovjetunionen intervenue- rat hos Hitler.

"Pakten som sprängde Münchenpolitiken" heter ett viktigt kapitel i boken. Där berättas hur den motbjudande pakten åstadkom just detta. Den var dessutom

nödvändig för att Sovjetunionen skulle vinna tid för att stärka sitt försvar.

Gustav Johansson framhåller att skillnaden mellan icke-angreppspakt och allians ej stod klar för alla de arbetare som rycktes med i den antikommunistiska het- sen. Denna blev i Sverige värst under det finska vinterkriget. Då stegrades den till den "utan jämförelse hårdaste storm som kommunisterna haft att utstå i Sverige".

Kommunisterna blev fredlösa genom de fyra "demokratiska" partiernas samverkan. Deras press belades med transportförbud, varigenom den urgamla svenska tryckfriheten i praktiken upphävdes och därmed också grundla- gen. Tidningen Norrskensflamman sprängdes av officerare, högerjournalister och en stadsfiskal. Fem människor dödades. Atten- tatsmännen fick inte stort högre straff än en arbetare som stulit dynamit i en gruva. Det var rätt- skäpning det. Gustav Johansson redogör för det ena övergreppet efter det andra, hur människor dömdes till höga straff för obe- tydligheter, hur antifascistiska flyktingar utlämnades på order av tyskarna och hur intimt samar- betet var mellan Gestapo och den svenska polisen.

Boken vore en nyttig läsning för de poliser som misshandlat vietnamdemonstranter och för de domare som gett dem höga straff för att de protesterat mot ett folk- mord.

Om kapitlet "Repetition i hi- storia och geografi" säger förfat- taren att det växande släktet i Sverige behöver denna repetition. De utsätts för en indoktrinering som vill få oss att tro att hotet mot freden kommer från socialis- mens länder, inte från de regimer som drivit angreppskrig mot så många länder och folk och som just nu utmärker sig i Vietnam.

Gustav Johansson avslutar fö- retalet till sin bok med orden: "Fredens och folkfrihetens fien- der kan snart sticka upp på nytt. De finns inte bland det arbetande folket utan på samhällets höjder. De bär ofta uniform och utmålar sig gärna som fredens försvarare. Det nya släktet bör lära sig att känna igen dem för att bättre kunna bekämpa dem.

Därför har denna bok kommit till."

Eskil Almgren

Svenska folkets undangömda öden. Av *Gustav Johansson*. Ca- vefors, Stockholm 1969. 199 sid. Pris 17 kr.

Radikala gruppen av SKV

Denna grupp vars mest aktiva medlemmar var Ada Nilsson och Elisabeth Tamm utvecklade under åren 1938—46 en intensiv verksamhet.

År 1938 krävde den hos regeringen en mera ge- nerös flyktingpolitik.

År 1940 protesterade den mot den inskränkning av det fria ordet och den fria åsiktsbildningen som införts och hotade.

År 1941 framhöll föreningen med instämmande av många utomstående för regeringen faran av ett för-

bud mot vissa sammanslutningar (det gällde den gången icke minst kommunister). Man skrev "för- budslagstiftningen är icke ett skydd utan en fara för demokratien".

År 1942 skrev föreningen till regeringen om de fa- ror som hotade på grund av mörkläggnings och cen- sur.

År 1943 startade föreningen en stort upplagd ak- tion mot de så kallade permittenttågen och man krävde samtidigt återställande av vanliga diploma- tiska förbindelser med den lagliga norska regeringen.

Martin Andersen Nexö — Kamp och förtröstan

Under en vistelse på Bornholm i somras kom jag att besöka centralbiblioteket i Rönne, där man med anledning av 100-årsminnet av *Martin Andersen Nexös* födelse anordnat en utställning belysande hans liv och verk. Denna instruktiva lilla utställning gav mig ett omedelbart intryck av en sällsynt fascinerande levnadsbana. Framför allt för att lära känna detta hans liv gav jag mig i kast med hans böcker. Vilket blev till en rik och oförglömlig upplevelse.

Martin Andersen Nexö skrev mycket. Detta fast han livet igenom led av en svag hälsa och tidtals var mycket nära döden; det tycks ha varit hans intensiva vilja att leva som gång på gång besegrade sjukdomens kraft. "Pelle Erövraren" och "Ditte Menneskebarn" är de mest kända av hans romaner. Han skrev också en mängd noveller, många med motiv från barndomsön Bornholm, andra med minnen från hans resor och långa vistelser utomlands.

När man fått en bok av Nexö i sin hand är det svårt att släppa den. Han är en berättare av Guds nåde. Särskilt gäller detta hans "Minnen". Det är två tjocka delar, men man avnjuter dem intensivt intill de sista raderna. Man följer där hans första barndomsår i en av de fattigaste stadsdelarna i Köpenhamn, sedan hans tillvaro som vallpojke och skomakarlärning på Bornholm, slutligen hans väg genom Askovs folkhögskola ut i en ny värld och hans första försök som författare. Tyvärr får vi inte längre, i självbiografisk form, följa hans personlighets utveckling genom manoms- och verksamhetsår. Och den stora Nexö-biografi, som lär vara under arbete, låter ännu vänta på sig.

Nexö är proletärförfattare och

torde som sådan vara den störste inom dansk litteratur. Han skriver om fattigdomen i den tidens arbetarkvarter i Köpenhamn, om sjukdom och brännvin och svält. Men också om den kraft som utgick från en älskande moders kärlek och aldrig svikande mod att dessa böcker, så präglade av svårigheter och bekymmer, av de oförlösta begåvningarnas tragik, av särtingarnas främlingskap i tillvaron, aldrig ger en bitter eftersmak.

Martin Andersen Nexö.

Tvärtom — man läser med hela sin själ, man lägger dem ifrån sig med en känsla av upplyftande kraft, nästan av lycka. I en stilla undran över att livet kan vara så rikt — ändå!

En djup, värmande optimism genomlyser det hela. Nexö säger ja till livet — trots allt.

"Jag är född kommunist", brukade han svara, då man frågade varför han var anhängare av kommunismen. Det var säkert ett svar direkt ur hans djupa solidaritetskänsla med folket, hans tilltro till dess kraft att nå fram till en bättre och ljusare tillvaro. Socialismens idé blev självklar för honom och den ryska revolutionen hälsades av honom med glädje. Som kommunist förde han också arbetarklassens talan och blev härigenom fruktad av de styrande. Under andra världskrigets oroliga tid utsattes han också för hat och förolämpningar från allmänhetens sida och tog slutligen sin tillflykt till Sverige. Under vistelsen här fullbordades hans sista stora roman, "Morten Røde", som från manuskriptet översattes till svenska av Henry Peter Matthys och sålunda kom ut tidigare i svensk dräkt än i dansk.

På sin 80-årsdag firades Nexö med en festskrift med bidrag från över sextio kulturpersonligheter i Europa och USA. Bland kända namn finner man där Thomas Mann, Pablo Picasso, Hertta Kuusinen, Kjeld Abell, Moa Martinson, Ivar Lo-Johansson. Bland de medverkande finner man också en negerkvinna från USA. Denna festskrift utgör genom den belysning den ger den tidens problem en mycket intressant läsning.

Vi firar i år Gandhis minne. Han och Martin Andersen Nexö hade inte endast födelseåret gemensamt. Båda verkade med brinnande nit för de svaga i samhället, båda var oförfäradе sanningsägare. Båda är i hög grad förtjänta av att vi studerar deras verk och begrundar deras tankar.

Signild Hellhagen

Två grekiska berättelser

Författarinnan är född i Aten men sedan många år bosatt på ön Aigina. Från Aigina är också hennes två berättelser hämtade. Den första, Gudsonen, skildrar en pojkes besvikelser över sin sommarferie. Den lille Dimitris kommer fylld av förväntningar till sin gudmor, tant Jenny, som han tidigare endast hört talas om. På ett naturligt och öppet sätt gör han sig hemmastadd och beundrar sin gudmors i hans ögon stora rikedom. Han är också medveten om en viss skyldighet att vara hängiven och lojal mot henne. Han utser sig till hennes beskyddare och tar på sitt ansvar att akta hennes klena hjärta. Men tant Jenny är inte så rik, som han tror. Hon har hyrt ut sitt hus till förmögna släktingar för att förbättra sin dåliga ekonomi. Likt alla som är ekonomiskt beroende av någen är hon inte fri. Hon har gått med på att vara gäst i sitt eget hus. Familjen Drimas står för alla utgifter och betalar henne dessutom en god hyra. Tant Jenny kan alltså inte, hur gärna hon än skulle vilja, varken låta Dimitris stanna, behandla honom som en jämlike eller ens låta honom tjäna och beskydda henne. Hon måste få iväg honom på något sätt. Dimitris åker hem, besviken, men han glömmar inte sin tant Jenny utan skriver brev på brev till henne. Om tant Jenny någonsin kommer sig för med att svara honom får vi aldrig veta.

Den lilla berättelsen om Dimitris belyser vilken brist på frihet som drabbar en människa eller ett folk när någon får den ekonomiska makten över den andra eller de andra i hemmet eller i landet. Den belyser också tant Jennys egen flathet, hennes undanvikande för det betalande herrskapet och hennes brist på verklig klarhet i vad hon vill eller inte vill.

Den andra berättelsen upptar be-

tydligt färre sidor, och vad man får kvar av den är detta: "Också idag blev vår livstråd litet kortare." Trädgårdsmästaren, som sköter berättarens träd, är en alldaglig, ödmjuk man, som utför sitt arbete, äter sin matsäck, gräver brunnar åt sina barn och älskar sin hund och sin häst. Men han är kanske mera känslösamt medveten om tidens flykt och livets gång än andra alldagliga människor. Hänryckt av kvällens och den sjunkande solens skönhet säger han: "Nu har även denna dag gått till ända. Min fru, har du begrundat det? Har du det?" Kanske vill författarinnan förmedla en sin egen önskan till sina läsare, att livets slut måtte bli som denna trädgårdsmästares afton: fullt av skönhet och ljus.

Hjördis Levin

Två berättelser. Av *Ioula Persaki*.
Grekiskt-skandinaviskt bibliotek,
Lund 1968. 35 sid.

Gustav Johansson

Svenska folkets undangömda öden

BOC-serien

17:—

Bo Cavefors
Bokförlag

Nu är den ute!

ALMANACK, UPPSLAGSBOK

Politik:

Efter 23 år, Tage Erlander avgår.
Flera sidor bilder

Film:

Gunnar Oldin skriver kunnigt
och roligt om film

Utrikes:

1969 — Det året människor land-
steg på månen.
Uppfinningar och upptäckter,
mått och hastigheter. Sv. Aka-
demiens ledamöter från dess
start. Jordens stater m.m.

**Årets Kalender är intressantare
och bildrikare än någonsin.
OBS! Samma låga pris i år**

TVÄTTMEDEL IGEN

Syndet/tvålmetoden, som rekommenderas av Naturvårdsverket och Konsumentinstitutet för att sänka fosfatförbrukningen innebär att man använder tvålmedel, Rang eller Tend tvål tvätt, till huvudtvätten.

Vissa olägenheter med tvålmedlen minskas om man kombinerar dem med en liten mängd syndetmedel antingen genom att förtvätta i syndetmedel eller, om man inte förtvättar, genom att blanda litet syndetmedel i tvålmedlet.

Somliga tycker att det är svårt att dosera tvålmedlen, men det går bra om man tar ett decilitermätt till hjälp. Man behöver också veta hur hårt vatten man har. Följande tabell är avsedd som riktlinje för dosering av tvålmedel:

Förtvätt: Mellan $\frac{1}{2}$ och 1 dl syndetmedel. $\frac{1}{2}$ dl skall användas i små maskiner och mjukt vatten. Är maskinen större eller vattnet hårdare får man ta litet mer men högst 1 dl.

Huvudtvätt:

Vattenhårdhet mätt i tyska hårdhetsgrader	Dosering i deciliter vid tvättgodsmängden		
	3 kg	4 kg	5 kg
2	1,1	1,4	1,8
5	1,7	2,2	2,9
10	2,2	2,9	3,8
15	2,6	3,4	4,4
20	2,9	3,9	5,1

Lätt smutsat tvättgods behöver inget förtvätt. Då blandar man i stället litet syndetmedel tillsammans med tvålmedlet, mellan $\frac{1}{4}$ och $\frac{3}{4}$ dl. Liksom vid

förtvätten avpassar man mängden i förhållande till maskinstorlek och vattenhårdhet. Av tvålmedlet tar man lika mycket som ovan.

Anvisningarna gäller inte för alla förhållanden. Det är möjligt att tvättmaskinen har betydligt mer vatten per kg tvättgods än normalt. Smutsmängd och -typ kan också inverka på behovet av tvättmedel. Man får pröva sig fram till vad som passar ens egna förhållanden. För mycket lödder visar att man doserat för mycket. Blir det smuts kvar på tvättgodset bör man öka mängden något nästa gång.

I dagarna kommer det ett nytt tvålmedel på marknaden, nämligen Radion, som avses vara så sammansatt att det inte behöver blandas med syndetmedel.

Enzymer introducerades i Sverige 1966 och förekommer nu i fyra förtvättmedel och i två vittvättmedel. Av dessa är det bara ett, Enzym blötläggning och förtvätt, som har låg fosfathalt. Medlet innehåller i stället NTA.

Enzymer är komplicerade äggvitemolekyler, som framställs genom bakterieodling. Den sort som hittills förekommer i tvättmedel är proteaser, som kan bryta ner äggviteämnen och därmed underlätta avlägsnandet av vissa sorters smuts, t. ex. fläckar av blod och mjölk. Även kroppssmuts kan tänkas gå bort lättare genom att den luckras av enzymerna. Tvättgods som tvättas kort tid efter nedsmutsningen blir i allmänhet rent med tvättmedel utan enzymer men är fläckarna gamla ger enzymmedlen en förbättrad tvätteffekt.

Inger Norstedt

Statens institut för konsumentfrågor

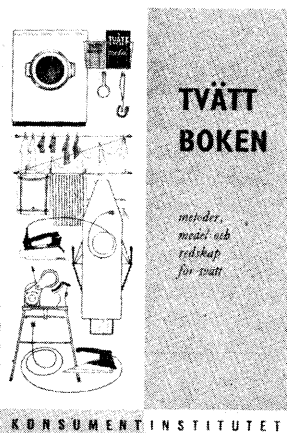
Bra kommentar

Barbro Josephson avslutar en artikel om Förändringens höst i tvättmaskinen i DN 28.10.69 med följande tänkvärda ord:

"Se upp för fosfat! Se upp för perborat! Se upp för stark alkali! Se upp för enzymer — allergirisk! Fortsätt att vara vaken!"

Med saknad erinrar sig en äldre konsument forntidens Vita Tvättbjörnsannons där det stod 'arbetar medan ni sover'."

Statens institut för konsumentfrågor har i dagarna gett ut en bok om metoder, medel och redskap för tvätt. Pris 8 kr.

Dialog mellan moder och barn

Moder, jag äger intet!
Barn, du äger livet,
ditt tills jorden återkräver det.
Till dess, lev, mitt barn!

Moder, jag vet intet!
Barn, du vet tiden,
din tid en sekund ur evigheten.
Förlora intet, mitt barn!

Moder, jag ser intet!
Barn, du ser skönhet
jordens, havets, himlens prakt.
Tag emot, mitt barn!

Moder, jag hör intet!
Barn, lyss till vindens sus,
fåglars sång och din moders röst.
Din musik, mitt barn!

Moder, jag förnimmer intet!
Barn, känn kärleken,
glädjen, sorgen och förtvivlan.
Din lott, mitt barn!

Moder, jag hoppas intet!
Barn! Hoppas på det du äger och vet
det du ser och hör och förnimmer.
Ditt liv är ditt hopp, mitt barn!

Merope

annorlunda ingalunda någorlunda...

Om jag nu skall vara helt och hållet uppriktig
så måste jag i ärlighetens namn bekänna
att jag från början tänkt mig livet **annorlunda**.

Jag trodde t. ex. att jag själv var särdeles viktig,
men nu, efter en och annan så kallad näsbränna
märker jag, att så är det förvisso **ingalunda**.

Efter den upptäckten tycker jag mig vara mera riktig,
och det känns rätt skönt att helt enkelt erkänna,
att jag i själva verket bara är sådär **någorlunda**.

Anna Svensson

Telegram

Till Regeringen
Kanslihuset
Stockholm

Undertecknad vädjar till Regeringen:

Ge de 49 utvisningshotade zigeniska barn och vuxna uppehållstillstånd! Det skulle vara chockerande att skicka tillbaka dessa människor till länder där de får leva ett nomadliv utan mänskliga rättigheter. Betrakta dem istället som politiska flyktingar och ge dem möjlighet till utbildning i en trygg tillvaro.

Vi menar inte att Sverige bör ta emot all världens zigenare. Istället vädjar vi till Regeringen att även ta initiativ till en lösning av problemen på internationell nivå. Vi anser att denna lösning bör gå ut på att varje regering i ord och gärning tillerkänner zigeniska medborgare exakt samma rättigheter som alla andra medborgare. Så länge inte detta mål nåtts må även zigeniska invandrare bli delaktiga Sveriges traditionellt humanitära insatser.

Svenska Kvinnors Västerförbunds
Stor-Stockholmsdistrikt
Sita Andersen, sekreterare

Barells

DAM-
SALONGER

Klippningsspecialister

KVÄLLSÖPPET

Styrmansgatan 2 — Tel. 62 09 90
Buss 47 och 69

RECENSIONER

Nyttigt att minnas

Caleb J. Andersson har samlat en del av sina utrikespolitiska essäer i *Sia* och *Aftonbladet* i en pocketbok "I denna revolutionära epok"

Även om man ibland inte kan dela hans meningar innesluter boken en rad dokument, siffror och fakta från åren 1966—1970, om konflikterna i Asien, Afrika och Latinamerika, särskilt om USA:s imperialistiska framfart. Det är bra att ha dem samlade i denna lättillgängliga form.

H.

I denna revolutionära epok. Utrikespolitiska essäer 1966—1970. Av Caleb J. Andersson. Rabén & Sjögrens Tema-serie, Stockholm 1970. 175 sid. Pris 14: 75 kr.

Främlingar i välfärden

Författaren Sven O. Bergkvist har i tio års tid vistats på sanatorier och vårdanstalter. Han vet alltså vad han talar om, och det är kanske också anledningen till att han inte fått någon riktig distans till ämnet. Tonen är, av lättförklarliga skäl, sårad och hetsig ibland.

Hans bok innehåller många upprörande exempel på människor som

glöms bort mitt i välfärden, den ger upplysningar och bra förslag. Till det värdefullaste hör kapitlet om de handikappades sexualliv, ett problem som de flesta av oss skyggar inför, och avsnittet "Socialvård — understöd eller service?" Man hoppas att den kritik som Sven O. Bergkvist så ningsivt formulerar — mot byråkrati, dumhet och fantasilöshet — skall nå sitt mål. Hans bok är värd att läsas av alla dem som skriver under på Lars Ahlins ord: "Om jämlikheten inte finns måste vi uppfinna den."

K. W.

Främlingar i välfärden. Av Sven O. Bergkvist. Rabén & Sjögrens Tema-serie, Stockholm 1970. 110 sid. Pris 10: 75 kr.

Vård eller förvaring

Vad händer egentligen på ungdomsvårdsskolorna? En populär uppfattning är att de bara är utbildningsanstalter i brott, där de unga definitivt fastnar i knark, alkoholism och — bokstavligt talat — i tjyvsamhället.

Fullt så illa är det väl inte. De båda författarna Göransson och Larsson nyanserar bilden. Efter en historisk översikt berättar de om de framsteg som faktiskt har gjorts och den nya inställning som håller på att födas

och som — hoppas man — kommer att genomsyra 70-talet: brytningen med den gamla veta-hut-inställningen till förmån för den nya, terapeutiska. Viktigt är avsnittet om det terapeutiska samhället, där man redovisar ett engelskt experiment och försöker dra konsekvenserna för vår del.

Vi måste lära oss leva med de utslagna tills vi lyckas ordna ett samhälle där så få som möjligt blir utslagna. Ett samhälle där konkurrens ersatts med samarbete, den heliga lönsamhetsprincipen modifierats till förmån för en mänskligare princip.

De som av personliga eller samhälleliga orsaker har oroats av ungdomsproblemen har anledning att läsa den här boken. Författarna talar lugnt och sakligt, det inger förtroende och ett visst hopp inför framtiden.

K. W.

Vård eller förvaring? Ungdomsvårdsskolan inför 70-talet. Av Bertil Göransson och Janerik Larsson. Rabén & Sjögrens Temaserie, Stockholm 1970. 191 sid. Pris 11: 90 kr.

NORRBOTTEN

"Norrbotten" är en liten skrift som delas ut som programhäfte vid föreställningarna av pjäsen "Norrbotten". Den är enkel och koncentrerad, kanske det bästa som överhuvudtaget skrivits om Norrlandsproblemen.

Författarna bör få en speciell eloge för sitt sätt att levandegöra komplicerad statistik. Boken tar någon timma att läsa. Ingen bör missa den.

C. P.

Norrbotten. Programhäfte för teaterpjäsen "Norrbotten". Gidlunds förlag, Stockholm 1970. Pris 5 kr.

avatarerna

Avatarerna är de som funnit verkligheten och söker bringa oss att se vägen sanningen och livet

Svagt skönjes vägen

av skumma mänskoögon
Blott få kan finna spåren

Dold är sanningen
under täta skitt
av sekelgamla tolkningar

Och livet leves mest på måfå
när spåren gått förlorade

och sanningen förvrängts
och målet tappats bort

Merope

Avatarerna menar jag förstås vara "vatore" i alla tider och kulturkretsar, både Buddha och Jesus och övriga stora tänkare, filosofer och systembyggare som verkligen haft något att komma med till oss arma människor. Avatar, — låter det inte hemlighetsfullt, som ett nedslag från en annan värld, eller så...

Välkommen att
se alla de nya
böckerna hos

kulturcirkeln

målet för alla BOK-,
KONST- och MUSIK-
intresserade

Sveavägen 41, 111 34 Stockholm C
BOK 20 50 15 - KONST 20 50 20
MUSIK 20 50 35

E. H. Carr

RYSKA REVOLUTIONEN 1917 — 1923

del 1—3 capris 19:—

Bo Cavefors Bokförlag

Carells

DAM-
SALONGER

Klippningsspecialister

KVÄLLSÖPPET

Styrmansgatan 2. Tel. 62 09 90 — Långsjövägen 93, Älvsjö. Tel. 86 33 66

VINNÅs HOBBY

Äsögatan 194
har julklappen för
modellbyggaren

Expresslotter Snabblotteri
Tombolalotter Kvicklotteri
*Lägre priser, snabbare leveranser
Illustrerad prislista på begäran*

G. V. GAJNER AB
Älviksvägen 47,
Box 15039, 116 15 Bromma
Tel. 08/25 84 00.

KUNGSBROBAREN

KUNGSGATAN 82
REKOMMENDERAS
Telefon 50 20 18

Betald annonsplats

I ädel tävlan bland all världens

KRABBOR

går Chatka och AKO segrande fram

För Vietnams kvinnor och barn

Varmt tack till alla de läsare av vår tidning som svarat på vår vädjan om bidrag till insamlingen och använt det bilagda inbetalningskortet i vårt förra nummer. När detta skrivs återstår bara några dagar tills vi får besök av två kvinnor från Sydvietnam. Era bidrag gör det möjligt för oss att överlämna en bra slant till dem för vidare befordran till kvinnorna i den nationella befrielsefronten och till deras barn. Tack!

Snart är det jul. Varför inte tänka på en julklapp till Vietnams barn! Även om vi har dyrtid och bekymmer här hemma så planerar vi väl alla för julen och för små gåvor till barnen som står oss nära. Låt också Vietnams barn räknas in bland dem. Låt värmen och omtanken gälla också dem! Varje öre som kommer in redovisar vi nogsamt och vi vet att varje krona vi skänker utnyttjas maximalt.

VÅRT POSTGIRONUMMER: 5 13 23 — 4
OCH ADRESSEN SKV, BOX 3021, 161 03
BROMMA 3. Skriv på talongen "Vietnams kvinnor och barn".

Och nu till redovisningen. Vi börjar med de givare som velat hedra minnet av en god vän och kamrat som gått bort: Maria Lindquist i Stockholm.

Transport 145.326: 01

Till Maria Lindquists minne:

Linnea o. Erik Andersson, Göteborg	15: —
Anna Karlsson, Stockholm	20: —
Anna o. Bertil Borgman, Via Frölunda	65: —
Greta Harald, Hågersten	35: —
Florry, Elis Karlsson, Stockholm	30: —
Karin Gertsson, Stockholm	10: —
Fanny Falk, Bromma	20: —
Valborg Svensson, Bromma	100: —
T. Wikström, Stockholm	15: —
Nils Hörnfeldt, Stockholm	25: —
Fam. Bell o. Birger Svensson o. Siv Rickenberg, Sthlm	30: —
Agnes Fornstedt, Sundbyberg	10: —
Rut Harald, Huddinge	15: —
Karl Axelsson, Huddinge	20: —
VPK, Storstockholm	100: —
Bertha Stenbäck, Stockholm	25: —
G. Törnblom, Stockholm	10: —
R. Andersson, Stockholm	50: —
Harry Lindquist, Stockholm	150: —
K. Flodén, Stockholm	10: —
"Ett antal vänner i Sthlm som velat hedra Maja Lindquists minne"	812: —
Kr 1.567: —	

Övriga givare:

Gunborg Kihlman, Hågersten	25: —
Gustav Fröbom, Porjus	75: —
Hildur Lönnström, Porjus	50: —
Anny Öhman, Porjus	50: —
Åsa o. Anna Brännman, Jönköping	5: —
Gm Mia Emsheimer, Stockholm, bössinsaml.	326: 40
Edith o. Karl Wennsten, Uddevalla "Till Hjalmar Johanssons minne"	50: —
Elisabeth Mossler, Stockholm	40: —
Tolda Sandblad, Handen	50: —
Solveig Hansson, Farsta	25: —
Rosa Bergström, Mölndal	10: —
Margit Carlsson, Enebyberg	10: —
Ester Larsson, Malmberget	15: —
Barbro Hermelin, Stockholm	125: —
Gun Larsson, Örebro	15: —
Anna Pettersson, Gävle	20: —
Johannes Lindbäck, Kalix	200: —
A. Engström, Enskede	10: —
G. Andersson, Via Frölunda	10: —
Gunnar Rosdahl, Hålsingborg	30: —
Edith Hübinette, Via Frölunda	50: —
Märta Nilsson, Malmö	10: —
Karin Svensson, Älmhult	10: —
Alice Euren, Hågersten	10: —
Ebba Johansson, Sundbyberg	15: —
Helmy Öberg, Vidsel	25: —
Agnes Brin, Luleå	10: —
Dolly Mogren, Stockholm	15: —
Magda Sohlberg, Stockholm	30: —
Naima Zander Åsön, Johanneshov	50: —
Lars-Erik Pettersson, Huddinge	25: —
Eivor Marklund, Kiruna	25: —
Frida Forssell, Örebro	10: —
R. Lönn, Hågersten	30: —
Elisabeth Lundén, Stockholm	10: —
Ragnhild Andersson, Via Frölunda	10: —
Berta Johansson, Borås	5: —
Mia Westerberg, Falun	30: —
Ingrid Boström, Kopparberg	200: —
R. Lundén, Avesta	10: —
Irma Schenling, Göteborg	10: —
"Okänd", Ambjörby	5: —
Majvor Borg, Lindome	10: —
Gunborg Bergman, Stockholm	25: —
Ruth Liljeholm, Stockholm	20: —
Elsa Berglund, Solna	25: —
L.-E. Fernström, Hudiksvall	10: —
Jenny Brännström Glommerstråk	50: —
Margit Ström, Bandhagen	10: —
Hans Cohn, Solna, "Hans för Kersti"	50: —
I. Adielson, Göteborg	10: —
Anna Pettersson, Huddinge	10: —
Ester Johansson, Malmö	10: —

Hilda Pettersson, Kiruna	10: —
Lydia Eriksson, Kiruna	25: —
David Nilén, Luleå	20: —
Signe E. Hedman, Johanneshov	25: —
Märta Andersson, Södertälje	25: —
M. Wall, Johanneshov	50: —
Stina Skantze, Göteborg	100: —
Margareta Hansson, Sävedalen	10: —
Margit Palmer-Waldén, Örebro	10: —
Esther Ekvall, Vällingby	10: —
Karin Eklundh, Vällingby	10: —
Margareta Olsson, Stockholm	10: —
Bjurslärts SKV-avd., Göteborg	100: —
Västra SKV-avd., Göteborg	200: —
Kviberg-Centrala SKV-avd., Göteborg	100: —
Mölnåls SKV-avd., Mölndal	200: —
"LL"	10: —
Karla Bergström, Göteborg	5: —
Disa Wennberg, Luleå	10: —
Vera Karlsson, Solna	20: —
Eva Willrup, Malmö	20: —
Linnea Johansson, Jonsered	10: —
I. Vänman, Umeå	10: —
Margit Sjöström, Umeå	10: —
Anna Lindberg, Norrköping	10: —
Märtha Wallberg, Via Frölunda	10: —
S. Asklund, Johanneshov	20: —
Anna Hedén, Vällingby	10: —
Stina Nordberg, Vällingby, listinsaml.	200: —
Eira Andersson, Ålta	10: —
Klara Lundberg, Mölndal	25: —
F. Roghammar, Stockholm	10: —
Ester Öberg, Bredsel	10: —
Olga Hellberg, Lidingö	10: —
B. Johansson, Halmstad	10: —
Emy Sjögren, Örebro	25: —
Oskar Nilsson, Motala	35: —
Signe Karlsson, Lindome	10: —
Karin Nordlander, Johanneshov	10: —
Wivi Karlsson, Johanneshov	20: —
Valborg Westerlund, Älvsbyn	20: —
Gerda Lundin, Stockholm	15: —
Hanna Persson, Stockholm	20: —
E. Joss, Via Lundbyavd., Göteborg	25: —
Anny Larsson, Boden	10: —
Rosa Wiendl, Deje	30: —
G. Gidlund, Stockholm	50: —
Linnea Elfström, Bromma	100: —
A. Andersson, Hisings Backa	50: —
Sigrid Bouvin, Västervik	25: —
Brita Holger, Stockholm	25: —
Astrid Munthe de Wolfe, Vaxholm	50: —
Sally Söderqvist, Stockholm	10: —
S. Föll, Farsta	100: —
Ester Carlsson, Braås	10: —
Kronor 150.824: 41	

Glöm inte prenumerera på "vi människor" för år 1971

